



## **PROJECTPLAN ‘LAAT JE NIET FLESSEN!’ 2010-2013**

**8 juli 2009**

### **Stuurgroep Alcohol en jongeren**

Contactpersoon: Ben Cornelis  
projectleider SRE  
tel. 040-2594591  
e-mail: [b.cornelis@sre.nl](mailto:b.cornelis@sre.nl)

## Inhoudsopgave

	<b>Voorwoord</b>	<b>3</b>
<b>1</b>	<b>Inleiding</b>	<b>4</b>
<b>2</b>	<b>Doelstellingen</b>	<b>5</b>
<b>3</b>	<b>Beoogde resultaten</b>	<b>5</b>
<b>4</b>	<b>Visieontwikkeling</b>	<b>6</b>
4.1	Recent landelijk onderzoek	6
4.2	Recent regionaal onderzoek	7
4.3	Gevolgtrekking uit onderzoeken voor aanpak	7
4.3.1	De effectiviteit van de systeembenadering	7
4.3.2	Het preventiemodel als basis voor organisatie- en samenwerkingsmodel	7
4.3.3	Lokale implementatie en betrokkenheid	8
4.4	Doelgroep 16 tot 24 jaar	8
<b>5</b>	<b>Producten en interventies</b>	<b>9</b>
<b>6</b>	<b>Werkplan</b>	<b>13</b>
6.1	Organisatie	13
6.1.1	Stuurgroep	14
6.1.2	Werkgroep educatie en draagvlak	15
6.1.3	Werkgroep beleid en regelgeving	18
6.1.4	Werkgroep handhaving	20
6.1.5	Lokale implementatie en betrokkenheid	21
6.2	Tijd	22
6.2.1	Doorlooptijd	24
6.2.2	Bewerkingstijd	30
6.3	Geld	32
6.4	Kwaliteit	34
6.5	Informatie	34
	<b>Bijlagen:</b>	<b>36</b>
1.	Onderbouwing vervolg project 'Laat je niet flessen!' 2010-2013	37
2.	Onderbouwing doelstellingen project 'Laat je niet flessen!' 2010-2013	40
3.	Onderbouwing resultaten project 'Laat je niet flessen!' 2010-2013	43
4.	Uittreksels recent landelijk en regionaal onderzoek	45
5.	Producten en interventies project 'Laat je niet flessen!' 2006-2009	59

## Voorwoord

De jeugd in Zuidoost-Brabant behoort tot de grootste zuipschuiten van Europa, zo was een paar jaar geleden nog te lezen in de krant. Niet iets om echt trots op te zijn. Onze jeugd is immers steeds jonger, steeds vaker en steeds meer gaan drinken. Er dreigde een toenemend en structureel probleem voor de jeugdgezondheid, openbare orde en veiligheid in onze regio. De portefeuillehouders Gezondheidszorg binnen het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven vonden het vier jaar geleden dan ook hoog tijd om het tij te keren en een project te starten onder de naam: 'Laat je niet flessen!'.

Er werd gekozen voor een vernieuwende aanpak, waarbij de beschikbaarheid van alcohol voor jongeren beperkt wordt. Uit onderzoek was immers gebleken, dat grote voorlichtingscampagnes geen effect hadden. De nieuwe aanpak was gebaseerd op de pijlers: educatie en draagvlak, beleid en regelgeving en handhaving en richt zich vooral op de volwassen omgeving van jongeren, zoals ouders en verkopers van alcohol. Voor Nederland was die benadering op dat moment nieuw. Daarom is in eerste instantie afgesproken om voor vier jaar aan de slag te gaan met deze omgevingsbenadering en het effect van de inspanningen te meten. Inmiddels is het effect van deze aanpak in onze regio duidelijk bewezen en staat het project model voor veel nieuwe alcoholprojecten in Nederland. De effectiviteit van lokaal en regionaal beleid is met nadruk ook afhankelijk van landelijke wetgeving met bijbehorende handhavingsinstrumenten. Voor het rijk is dus ook een belangrijke rol weggelegd.

'Laat je niet flessen!' 2006-2009 was een nieuw en ambitieus project met meer dan 40 verschillende producten en interventies. De komende periode worden ook weer een aantal nieuwe producten en interventies ontwikkeld, maar de aandacht zal vooral liggen op de ondersteuning van de lokale implementatie. Van de twee hoofddoelstellingen van het project, zijn we met het opschuiven van de startleeftijd qua drinken al flink opgeschoten. Openbare dronkenschap onder jongeren is echter nog steeds aan de orde van de dag. Daarom zijn met name hierop de doelstellingen en resultaten nog concreter gemaakt en nieuwe acties benoemd. In de loop van komende periode zullen we bekijken hoe de activiteiten van 'Laat je niet flessen!' structureel ingebed kunnen worden in het werk van de deelnemende organisaties.

Het project heeft veel positieve aandacht, enthousiasme en bijval gekend. Dit is een stimulans om op de ingeslagen weg door te gaan. Ik presenteer u dan ook met gepaste trots het projectplan 'Laat je niet flessen!' 2010-2013 en ben er van overtuigd, dat het project hiermee een goed vervolg krijgt.

B.P. Meinema

Portefeuillehouder Gezondheidszorg SRE

tevens voorzitter van de stuurgroep van het project 'Laat je niet flessen!'



# 1. Inleiding

De cijfers van de Jeugdmonitor 2003-2004 van de GGD Brabant-Zuidoost over alcoholgebruik onder jongeren in Zuidoost-Brabant waren directe aanleiding voor actie. Uit dat onderzoek kwam immers naar voren, dat jongeren steeds jonger, steeds vaker en steeds meer alcohol drinken. Het drankgebruik in deze regio lag destijds bovendien fors boven het landelijk gemiddelde. De 21 portefeuillehouders Gezondheidszorg in het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE), besloten daarom om een ambitieus regionaal alcoholproject op te starten onder de naam 'Laat je niet flessen!'. Het project met een looptijd van 2006 tot 2010 is ingestoken via de zogenaamde omgevingsbenadering. De Stichting Alcoholpreventie (STAP) heeft de regio daarbij begeleid.

In het project participeren de volgende organisaties actief in het project 'Laat je niet flessen!':

- 21 gemeenten in Zuidoost-Brabant
- GGD Brabant-Zuidoost
- Halt Oost-Brabant
- K2
- Novadic-Kentron
- Openbaar Ministerie (OM)
- Politie Brabant-Zuidoost
- Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE)
- Stichting Alcoholpreventie (STAP)
- Trimbos-Instituut
- Voedsel- en Warenautoriteit (VWA)

De resultaten van deze aanpak zijn zeer effectief gebleken en aan te spreken, maar voortzetting van beleid is uiteraard nodig om de cultuuromslag te bestendigen. Daarom hebben de portefeuillehouders Gezondheidszorg van het SRE, op advies van de deelnemers in het project, op 4 februari 2009 opdracht gegeven om een projectplan 'Laat je niet flessen!' 2010-2013 op te stellen. De onderbouwing voor dit besluit is weergegeven in bijlage 1.

De doelstellingen zijn opgenomen in hoofdstuk 2 en gebaseerd op de doelstellingen uit de eerste projectperiode. De doelstellingen zijn op 20 april 2009 vastgesteld door de stuurgroep 'Alcohol en jongeren'. De onderbouwing hiervan is weergegeven in bijlage 2.

De beoogde resultaten zijn opgenomen in hoofdstuk 3 en vooral gebaseerd op gewenste concrete effecten van het project, namelijk geen alcohol onder de 16 en dat daarna met mate gedronken wordt. De beoogde resultaten zijn op 24 april 2009 vastgesteld door de stuurgroep 'Alcohol en jongeren'. De onderbouwing hiervan is weergegeven in bijlage 3.

Als basis voor de activiteitenplanning is een visie ontwikkeld op alcoholpreventiebeleid om de gewenste doelstellingen en resultaten te bereiken. De visie is gebaseerd op recent landelijk en regionaal onderzoek en opgedane kennis, ervaringen, inzichten en wensen binnen het project 'Laat je niet flessen!' 2006-2009 o.a. aan de hand van de tussentijdse procesevaluaties door het IVO. Ook zijn de laatste internationale inzichten en ervaringen uit andere Nederlandse regionale projecten meegenomen aan de hand van een studiebijeenkomst voor projectleiders op 6 mei 2009. In hoofdstuk 4 wordt deze visieontwikkeling beschreven.

Vanuit de participerende organisaties is breed input gevraagd en geleverd voor een activiteitenplanning voor de periode 2010-2013. Deze input is geanalyseerd, gecomprimeerd

en gecategoriseerd verwerkt in een lijst van bestaande en nieuwe producten en interventies, schematisch weergegeven in hoofdstuk 5 en verder uitgewerkt in een werkplan weergegeven in hoofdstuk 6. Daarbij zijn de nieuwe producten en interventies uitgewerkt evenals de beheersfactoren van het project: organisatie, tijd, geld, kwaliteit en informatie.

## 2. Doelstellingen

De doelstellingen voor de periode 2010-2013 luiden als volgt:

1. Opschuiven van de startleeftijd qua alcoholgebruik: introductie en bestendiging van de norm: onder de 16 geen alcohol.
2. Afname van dronkenschap in het gehele publieke domein: introductie en sanctie van de norm: dronken jongeren op straat accepteren we niet langer, evenmin als het schenken aan dronken jongeren natuurlijk onder 16 jaar, maar met name ook in de leeftijd van 16 tot 24 jaar

## 3. Beoogde resultaten

Aan het eind van 2013 wordt beoogd de volgende resultaten bereikt te hebben met het oogpunt de geformuleerde doelstellingen van het project te bereiken:

1. de leeftijd waarop jongeren hun eerste glas alcohol dronken is onder 16 minners minimaal gedaald tot de volgende niveaus:  
jonger dan 12 jaar: 3 % (in 2007: 6%)  
12-13 jaar: 10 % (in 2007: 20%)  
14-15 jaar: 20 % (in 2007: 29%)  
meetmethode: tweejaarlijks via Jeugdmonitor GGD
2. het percentage jongeren, dat recent alcohol gedronken heeft, per leeftijdscategorie is minimaal gedaald tot de volgende niveaus:  
12-jarigen: 2% (in 2007: 2%)  
13-jarigen: 5% (in 2007: 10 %)  
14-jarigen: 10% (in 2007: 26%)  
15-jarigen: 25% (in 2007: 54%)  
meetmethode: tweejaarlijks via Jeugdmonitor GGD
3. de verkoopgeneigdheid aan 16-minners is minimaal gedaald tot de volgende niveaus:  
gemiddeld: 50% (in 2008: 87%)  
horeca: 60% (in 2008: 95%)  
supermarkten: 40% (in 2008: 75%)  
sportkantines: 50% (in 2008: 89%)  
meetmethode: tweejaarlijks via nalevingsonderzoek middels mysteryshoppers Universiteit Twente.
4. het percentage jongeren, dat recent dronken of aangeschoten is geweest is minimaal gedaald tot de volgende niveaus:  
12 t/m 17 jarigen: 15% (in 2007: 21%)  
16 t/m 17 jarigen: 35% (in 2007: 41%)  
meetmethode: tweejaarlijks via Jeugdmonitor GGD

5. het nalevingsniveau van het wettelijk verbod om door te schenken aan dronken personen (waarbij met name de focus ligt op de doelgroep van 16 tot 24 jaar) bedraagt minimaal 25% (landelijke proef in 2008: 4 %)  
meetmethode: begin 2013 via onderzoek middels mysteryshoppers Universiteit Twente
  
6. fris en/of kraanwater is in de horeca, jongerencentra, sportkantines en tijdens evenementen algemeen en goedkoper verkrijgbaar dan alcoholhoudende drank  
meetmethode: begin 2013 via onderzoek
  
7. minimaal 90% van de gemeenten voert een actief lokaal alcoholbeleid gericht op 3 of meer van de volgende doelgroepen:
  - ouders
  - horeca
  - sportkantines
  - supermarkten
  - jongerencentra
  - hokken en keten
  - evenementen
  - scholen
  - jongeren van 16 tot 24 jaarmeetmethode: inventarisatie bij de 21 gemeenten

## 4. Visieontwikkeling

### 4.1. Recent landelijk onderzoek

Bron: onderzoeksrapport 'Spelen met gezondheid' uitgebracht in 2008 door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. RIVM Rapport 270232001/2008, onderdeel alcohol door Monique Kuunders.

#### Samenvatting

Jongeren beleven vooral acute gevolgen van alcoholgebruik. Drinkende jongeren hebben ook een hoger risico op problemen op de langere termijn. Alcoholgebruik onder jongeren is heel gewoon geworden en een substantieel deel van de jongeren drinkt veel en vaak alcohol. Onder lager opgeleide jongeren komen schadelijke drinkpatronen meer voor dan onder hoger opgeleide jongeren en onder autochtone jongeren komt het meer voor dan onder allochtone jongeren. De meest effectieve maatregelen voor alcoholgebruik onder jongeren richten zich op de omgeving (beperking van de beschikbaarheid en het aanbod van alcoholhoudende drank). Voorlichting en educatie kunnen dit soort maatregelen ondersteunen door draagvlak te creëren. De GGD, verslavingszorg en JGZ voeren selectieve interventies uit. De effectiviteit hiervan is nauwelijks onderzocht. Geïndiceerde interventies bestaan er nauwelijks voor jongeren met risicovol drinkgedrag. Community interventies lijken potentie te hebben, maar deze moeten in Nederland nog onderzocht worden. Voor gezinsinterventies geldt hetzelfde, maar deze worden in Nederland nauwelijks uitgevoerd en het is de vraag of in Nederland hiermee de juiste doelgroep bereikt kan worden.

De volledige tekst van het onderzoek is weergegeven in bijlage 4.1.

## 4.2 Recent regionaal onderzoek

Bron: Alcohol, drugs en roken: Infokaart Jeugdmonitor 2007-2008, 12 t/m 18 jaar, GGD Brabant-Zuidoost.

### Samenvatting

- Ongeveer de helft van de jongeren (48%) heeft alcohol gedronken in de afgelopen 4 weken.
- Ruim een derde van de jongeren (34%) heeft in de afgelopen 4 weken 5 glazen of meer gedronken bij één gelegenheid.
- 21% is in de afgelopen 4 weken dronken of aangeschoten geweest.
- Het alcoholgebruik is afgenomen ten opzichte van 2003.

De volledige tekst van het onderzoek is weergegeven in bijlage 4.2

## 4.3 Gevolgtrekking uit onderzoeken voor aanpak

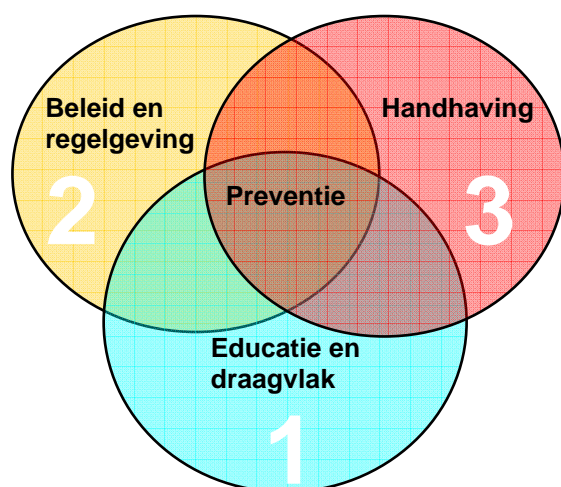
### 4.3.1 De effectiviteit van de systeembenadering

Uit vergelijking van de cijfers uit het RIVM onderzoek van 2008 en de Jeugdmonitor 2007-2008 van de GGD Brabant-Zuidoost blijkt, dat het alcoholgebruik inmiddels op het gemiddelde landelijke niveau ligt. Aan het begin van het project 'Laat je niet flessen!' lag het gebruik in onze regio beduidend hoger. De aanpak in Zuidoost-Brabant heeft dus een duidelijk effect op het alcoholgebruik onder jongeren. In absolute zin is het alcoholgebruik nog steeds te hoog en dus reden genoeg om op de ingeslagen weg door te gaan.

### 4.3.2 Het preventiemodel als basis voor organisatie- en samenwerkingsmodel

Op basis van de tussentijdse procesevaluaties door het IVO, nalevingsonderzoeken, draagvlakonderzoeken en eigen inzicht valt eveneens te concluderen dat de samenwerking via de gekozen projectopzet op basis van de drie pijlers van alcoholpreventie loont. Dit alcoholpreventiemodel en organisatie-model werken naar behoren. Het aanvankelijk gekozen model van stuur- en werkgroepen is aangevuld met projectgroepen, die onder de werkgroepen functioneren en op tijdelijk basis nieuwe producten en interventies ontwikkelen en uitzetten.

**Figuur 1. Pijlers alcoholpreventie.**



### 4.3.3 Lokale implementatie en betrokkenheid

De link van regionale ontwikkeling naar lokale implementatie moet sterk verbeterd worden evenals de betrokkenheid van lokale actoren bij het regionale project. In 2009 is daar al experimenterend een begin mee gemaakt, door de ontwikkelde instrumenten niet alleen meer 'koud' op papier over te dragen. Het plan van aanpak voor controlebezoeken in het kader van de pilot keetbeleid en het verbeterplan naleving sportkantine zijn 'warm' overgedragen via een workshop. Daarbij zijn de functionarissen, die lokaal verantwoordelijk zijn voor de implementatie, via de contactpersoon 'Laat je niet flessen!' uitgenodigd. De opzet van die bijeenkomsten was als volgt:

1. uitleg over de aanleiding, opzet, reikwijdte en activiteiten van het project 'Laat je niet flessen!'
2. uitleg over het ontwikkelde instrument en hoe het in de praktijk geïmplementeerd kan worden en wat dit aan inzet aan mensen en middelen vergt
3. gelegenheid voor vragen
4. uitwisseling van visies en ervaringen onder de aanwezigen
5. gezamenlijke afspraken over eventuele aanpassing van de werkwijze.

Deze praktijk sluit aan op de inzichten en ideeën, die op Europees ontwikkeld zijn o.a. door STAP en professor Harold Holder uit de VS, die in verschillende Europese landen betrokken is geweest bij de opzet van diverse projecten. Samen met landgenoot Robert Reynolds, heeft hij de systeembenadering ontworpen, die de basis vormde voor 'Laat je niet flessen!'. Holder geeft aan dat het essentieel is voor een lokaal effectief langdurig alcoholbeleid om de gemeenschap te mobiliseren. Hij geeft daarbij aan dat daarvoor de volgende voorwaarden ingevuld moeten worden:

1. een fulltimer of parttimer, die dient als community organisator
2. deze organisator werkt samen met gemeenten, bedrijven, politie en andere instellingen aan preventiebeleid en strategieën
3. lokale commissies worden opgericht om beleid en interventies te ontwikkelen of uit te werken en ondersteunen de uitvoering ervan
4. mediabeleid en het gebruik van nieuwsgelateerde media worden consequent gebruikt om overheidsbeleid en nieuwsitems over alcohol voor het voetlicht te brengen.

In Zuidoost-Brabant zou dit aansluitend op de huidige praktijk goed op deze manier ingevuld worden. Nagenoeg alle gemeenten hebben immers inmiddels een lokale werkgroep of projectgroep alcoholbeleid, getrokken door een gemeentelijke contactpersoon 'Laat je niet flessen!'. Deze fungeert vaak als lokaal projectleider. Verder maken medewerkers van GGD Brabant-Zuidoost, Novadic-Kentron, politie en jongerenopbouwwerk vaak onderdeel uit van deze lokale werkgroep of projectgroep. Een lokaal ouderpanel, jongerenpanel en/of panel van alcoholverstrekkers zijn eveneens vormen voor informatie, klankbord, overleg of nog sterker: initiatie en implementatie van lokale activiteiten. De lokale projectleider heeft een nauw contact met de afdeling voorlichting en plant media-aandacht.

### 4.4 Doelgroep 16 tot 24 jaar

De doelgroep 16 van tot 24 jaar wordt moeilijk bereikt, waar het gaat om alcoholpreventie. Eenieder boven de 16 mag immers overal drank kopen en zoveel drinken als hij of zij wil, voor zover die persoon zichzelf nog maar in de hand heeft en niet ogenschijnlijk dronken is in het openbare domein. Drankfabrikanten richten zich middels drankreclame ook specifiek op deze doelgroep. Ouders hebben redelijk wat invloed op kinderen in de leeftijd tot 16 jaar, maar daarna krijgen andere mechanismen de overhand, zoals het groepsgedrag van leeftijdsgenoten. Overigens ligt dat iets anders nog in hokken en keten, waar ouders als eigenaar en gastgever wel degelijk hun invloed aan kunnen wenden.

Veel jongeren drinken tijdens een avond stappen meer dan ze zelf vooraf eigenlijk van plan waren en laten zich overhalen door vrienden of uit gemakzucht, omdat er geen alternatief aangeboden wordt. Zoals gesteld in het RIVM rapport is voorlichting niet effectief, maar kunnen groepsgerichte interventies mogelijk wel effect hebben. Het effect van dit soort interventies is overigens vaak onbekend of heeft gezien het eenmalige karakter geen blijvend effect. Creatieve voorbeelden van interventies zijn o.a. het peerproject 'Doe mij maar fris, ik moet nog vrijen!' van de regio Twente waarbij jongeren door leeftijdsgenoten in de horeca in groepjes van 4 à 5 jongeren voor 5 à 10 minuten aangesproken worden op alcoholgebruik en het veilig vrijen na een avondje stappen. Ook creatief is het project 'Water, fok die kater' waarbij tijdens evenementen water uitgedeeld wordt in flesjes door een projectteam van Novadic-Kentron. Het lijkt de moeite waard om te blijven werken aan positieve creatieve oplossingen en de effecten middels onderzoek te monitoren.

## 5. Producten en interventies

In de periode 2006-2009 zijn meer dan 40 producten en interventies ontwikkeld vanuit het project 'Laat je niet flessen!'. Het totaaloverzicht hiervan is weergegeven in bijlage 5. Deze producten en interventies kunnen nog steeds ingezet worden, al behoeven sommige t.z.t. aanpassing vanwege o.a. veranderende wetgeving. Al deze producten en interventies worden nog niet altijd en overall op lokaal niveau ingezet. Tijdens de regionale conferentie van 2008 is door de deelnemers dan ook geconcludeerd dat het daarom niet nodig is om in de nieuwe projectperiode 2010-2013 heel veel nieuwe producten en interventies te bedenken en te ontwikkelen, maar vooral te focussen op de lokale implementatie van bestaande en de ondersteuning daarbij. Deelnemers en andere functionarissen van de participerende partijen uit het project, zijn uitgenodigd om nieuwe producten en interventies aan te dragen als input voor dit projectplan. Daar is vanuit diverse disciplines op gereageerd en heeft geleid tot een aantal in de visie passende nieuwe producten en interventies. Bestaande en nieuwe producten en interventies, opgesomd per vindplaats en doelgroep, worden weergegeven in de tabellen 1 en 2. Verderop in hoofdstuk 6 worden de nieuwe producten en interventies nader uitgewerkt.

In tabel 1 wordt een opzet gegeven op vindplaats, dat wil zeggen die plaatsen waar jongeren alcohol kunnen vinden c.q. geconfronteerd kunnen worden met alcoholgebruik .

**Tabel 1. Producten/interventies per vindplaats.**

Vindplaatsen	Producten/interventies
<b>Thuis</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, buurten-actie, integraal regioplan ouders/opvoeders.</p> <p><b>Nieuw.</b> Nieuwe elementen communicatie zoals nieuwe folder voor ouders. Huiskamerbijeenkomsten. Interventies ouder-kind. Interventies vaders. 'Uit met ouders'.</p>
<b>Hokken en keten</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, integraal keetbeleid.</p>
<b>Basisscholen</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, JGZ-interventie, flesactie.</p> <p><b>Nieuw.</b> Nieuwe elementen communicatie zoals artikelen schoolkrant. Pakket basisscholen.</p>

<b>Scholen VO</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, alcoholbeleid voortgezet onderwijs.</p> <p><b>Nieuw.</b> Nieuwe elementen communicatie zoals artikelen schoolkrant. Pakket scholen VO. Flesactie evenementen.</p>
<b>Scholen HBO/WO</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket.</p> <p><b>Nieuw.</b> Interventies peers en jongerenopbouwwerk. Flesactie evenementen.</p>
<b>Horeca</b>	
richting groep tot 16 jaar	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, beleidsmodel horecastappenplan, verbeterplan naleving DHW horeca, leeftijdsinspecties.</p> <p><b>Nieuw.</b> 'Uit met ouders'. Prijsbeleid fris/water. Overdracht handhavingstaken DHW (indien van toepassing). Nalevingsonderzoek leeftijden 2011 en 2013.</p>
richting groep 16 tot 24 jaar	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, APV-beleid.</p> <p><b>Nieuw.</b> Prijsbeleid fris/water. 'BOB-hoek'. Interventies peers en jongerenopbouwwerk. Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren. 'Uit met ouders'. Overdracht handhavingstaken DHW (indien van toepassing). Verbod op prijsacties. Nalevingsonderzoek doorschenken 2013.</p>
<b>Supermarkten</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, leeftijdsinspecties.</p> <p><b>Nieuw.</b> Overdracht handhavingstaken (indien van toepassing). Regionaal overleg met levensmiddelenbranche. Nalevingsonderzoek leeftijden 2011 en 2013.</p>
<b>Jongerecentra</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, APV-beleid, leeftijdsinspecties.</p> <p><b>Nieuw.</b> Prijsbeleid fris/water. 'BOB-hoek'. Interventies peers en jongerenopbouwwerk. Overdracht handhavingstaken DHW (indien van toepassing). Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren. Nalevingsonderzoek doorschenken 2013</p>

<b>Sportkantines</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, verbeterplan naleving sportkantines, leeftijdsinspecties.</p> <p><b>Nieuw.</b> Prijnsbeleid fris/water. 'BOB-hoek'. Overdracht handhavingstaken DHW (indien van toepassing). Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren. Nalevingsonderzoek leeftijden 2011 en 2013. Nalevingsonderzoek doorschenken 2013.</p>
<b>Evenementen en volksfeesten</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, evenementenbeleid, leeftijdsinspecties.</p> <p><b>Nieuw.</b> Prijnsbeleid fris/water. Flesactie evenementen. Beschikbaarheid kraanwater. 'BOB-hoek'. Interventies peers en jongerenopbouwwerk. Overdracht handhavingstaken DHW (indien van toepassing). Verbod op zuipwagens. Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren.</p>
<b>Straat</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, APV-beleid, leerstraf, handhavingsacties openbare dronkenschap.</p> <p><b>Nieuw.</b> Verbod drankgebruik op straat en in voortuinen.</p>
<b>Bibliotheken</b>	<p><b>Nieuw.</b> Voorlichtingsacties tijdens de 'Week van de gezondheid'.</p>
<b>Dorpen/wijken</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket.</p> <p><b>Nieuw.</b> Huiskamerbijeenkomsten. Community interventies.</p>

**Toelichting:** het algemeen inzet pakket omvat de volgende producten en interventies en zal verder uitgebreid worden: ouderfolder, logo, artikelenreeks, TV-spot, radio-spot, poster, internetbanner, campagne toolkit, tasjes, polo-shirts, roll-up banner, poster hersenen en winkelwagenmuntjes.

In tabel 2 wordt een opzet gegeven op doelgroep.

**Tabel 2. Producten/interventies gericht op specifieke doelgroepen.**

Doelgroep	Producten/interventies
<b>Politiek/openbaar bestuur</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, persberichten, flessenpost, <a href="http://www.sre.nl/alcoholenjongeren">www.sre.nl/alcoholenjongeren</a>, standaardpresentatie, projectpresentaties, toolkit, projectfolder, pennen, onderzoeken, regionale conferentie.</p> <p><b>Nieuw.</b> Voorlichting nieuwe bestuurders/ambtenaren. Lokale implementatie en betrokkenheid. Nieuwe elementen communicatie. Voortgangspresentaties. Aanpassing beleid aan nieuwe DHW. Overdracht handhavingstaken DHW (indien van toepassing). Jeugdmonitor 2009-2010 en 2011-2012. Draagvlakonderzoek ouders 2012. Nalevingsonderzoek leeftijden 2011 en 2013. Nalevingsonderzoek doorschenken 2013. Onderzoek prijsbeleid alcoholverstrekkers. Onderzoek implementatie 2013. Structurele inbedding vanaf 2014. Workshops.</p>
<b>Hulpverleners/begeleiders van jongeren (instellingen, scholen, sport- en vrijetijdsorganisaties)</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, persberichten, flessenpost, <a href="http://www.sre.nl/alcoholenjongeren">www.sre.nl/alcoholenjongeren</a>, standaardpresentatie, projectpresentaties, toolkit, projectfolder, pennen projectfolder, pennen, handleiding peerinzet en handleiding training peers, alcoholbeleid voortgezet onderwijs, onderzoeken.</p> <p><b>Nieuw.</b> Nieuwe elementen communicatie. Gerichte training op omgaan met alcohol en jeugd. Workshops.</p>
<b>Ouders/opvoeders</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, persberichten, buurten-actie, flesactie, JGZ-interventie, integraal regioplan ouders/opvoeders, poliklinieken jeugd en alcohol, keetbeleid, jeugdmonitor, onderzoeken.</p> <p><b>Nieuw.</b> Nieuwe elementen communicatie. Draagvlakonderzoek ouders 2012. Huiskamerbijeenkomsten. Interventies vaders. Interventies ouder-kind. 'Uit met ouders'. Jeugdmonitor alcohol 2009-2010 en 2011-2012.</p>
<b>Vaders</b>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, persberichten, buurten-actie, flesactie, JGZ-interventie, integraal regioplan ouders/opvoeders, poliklinieken jeugd en alcohol, keetbeleid, jeugdmonitor, onderzoeken</p> <p><b>Nieuw.</b> Nieuwe elementen communicatie. Interventies vaders. Interventies ouder-kind. 'Uit met ouders'. Jeugdmonitor alcohol 2009-2010 en 2011-2012.</p>

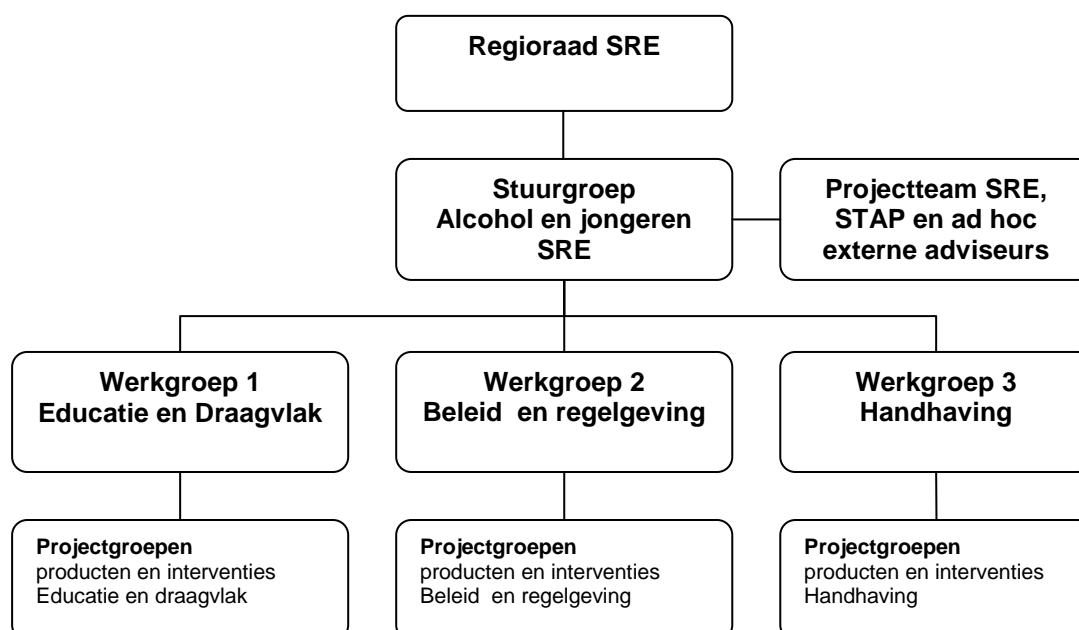
<p><b>Verstrekkers van alcohol</b></p>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, persberichten, beleidsmodel horecastappenplan, verbeterplan naleving sportkantines, verbeterplan naleving DHW horeca, APV-beleid, evenementenbeleid, leeftijdsinspecties, pilot doorschenken, onderzoeken.</p> <p><b>Nieuw.</b> Muurschild LJNF. Prijsbeleid fris/water. Aanpassing beleid aan nieuwe DHW. Verbod op prijsacties. Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren. Nalevingsonderzoek leeftijden 2011 en 2013.</p>
<p><b>Jongeren 16 tot 24 jaar</b></p>	<p><b>Bestaand.</b> Algemeen inzetbaar pakket, APV-beleid, leerstraf, handhavingsacties openbare dronkenschap, onderzoeken.</p> <p><b>Nieuw.</b> Nieuwe elementen communicatie waaronder confrontatie met slachtoffers. Interventies peers en jongerenopbouwwerk. Prijsbeleid fris/water. 'BOB-hoek'. Flesactie evenementen. Verbod op prijsacties. Verbod op zuipwagens. Jeugdmonitor 2009-2010 en 2011-2012.</p>

Uiteraard zal de flexibiliteit behouden moeten worden om in te spelen op onderzoeken, nieuwe trends, ontwikkelingen, en elders ontwikkelde producten en interventies. **De lijst is** dan ook **niet limitatief** maar basis voor het spoorboekje voor 2010-2013, dat opgenomen is in hoofdstuk 6.

## 6. Werkplan

### 6.1 Organisatie

Het organisatieschema van het project is schematisch weergegeven in een organogram.



### 6.1.1 Stuurgroep

#### **Taakstelling.**

Het projectplan 'Laat je niet flessen!' 2010-2013 wordt vastgesteld door de participerende partijen en vervolgens door de Regioraad van het SRE. De regioraad is formeel opdrachtgever voor de uitvoering van het projectplan. De stuurgroep 'Alcohol en jongeren SRE' is opdrachtnemer en stuurt het SRE projectteam en de drie werkgroepen aan. De reguliere vergaderfrequentie daarbij bedraagt een keer per kwartaal. De werkgroepen initiëren de ontwikkeling en overdracht van producten en interventies. Hier wordt in paragraaf 6.1.2, 6.1.3 en 6.1.4 verder op ingegaan. Vaak wordt voor de ontwikkeling van producten/interventies een (tijdelijke) projectgroep ingesteld, waar ook deelnemers uit andere werkgroepen in participeren. Deze projectgroepen komen in korte tijd een beperkt aantal keren bij elkaar. Voor zover mogelijk orden hierbij studenten ingezet ter ondersteuning van deze nieuwe ontwikkelingen. Sinds 2009 vormt een workshop, met de lokaal verantwoordelijke functionarissen voor de implementatie, een nieuw onderdeel van het ontwikkelingsproces, met alle voordelen vandien voor product/interventie, lokale betrokkenheid en implementatie.

In totaal zijn al meer dan 40 producten en interventies ontwikkeld, maar nog niet allemaal en overal lokaal geïmplementeerd. Er is daarom lokaal niet zozeer behoefte aan veel nieuwe producten en interventies. Wel bestaat behoefte aan faciliteiten vanuit het project 'Laat je niet flessen!' om de lokale implementatie en betrokkenheid te verbeteren. Deze zijn nader uitgewerkt in paragraaf 6.1.5.

De wens is om 'Laat je niet flessen!' vanaf 2014 structureel in te bedden als taak van diverse regionale organisaties. Hierop zal in de loop van de projectperiode 2010-2013 een structuur ontwikkeld moeten worden, waardoor een goede overgang plaatsvindt van de projectvorm (2010-2013) naar reguliere werkvorm (vanaf begin 2014).

#### **Samenstelling.**

Voorzitter van de stuurgroep is de portefeuillehouder gezondheidszorg van het Dagelijks Bestuur SRE. In de stuurgroep van het project nemen verder de voorzitters van de drie werkgroepen deel, twee gemeentebestuurders en de projectleider (tevens secretaris van de stuurgroep). Eén van de voorzitters van de werkgroep zal tevens fungeren als plaatsvervangend voorzitter van de stuurgroep. De stuurgroep zal zich vast laten ondersteunen door dhr. W. van Dalen, directeur van STAP en, afhankelijk van de agenda, andere deskundige adviseurs. De rollen van voorzitter en secretaris van de werkgroepen worden ingevuld door respectievelijk een lokaal bestuurder en ambtenaar. Jaarlijks zal er een regionale conferentie plaatsvinden met vertegenwoordigers van de deelnemende partijen aan het project. Gezien de lagere frequentie en omvang van onderzoek zal er in tegenstelling tot de eerste projectperiode geen onderzoekscommissie ingesteld worden.

#### **Werkzaamheden.**

Het SRE projectteam 'Laat je niet flessen!' ondersteunt de taken van de stuurgroep. Het verzorgt met name de projectleiding, -coördinatie en -communicatie. Daartoe behoren ook taken als beheer en actueel houden van de toolkit, het spoorboekje, de website, editie van de digitale nieuwsbrief 'flessenpost', uitgifte van persberichten, perscontacten en mediabeleid, het verzorgen van algemene presentaties en contact over alcoholgerelateerde projecten en onderwerpen binnen en buiten de regio, het organiseren van workshops over producten/interventies en fungeren als opdrachtgever voor o.a. de onderzoeken. Daarnaast zal

de stuurgroep de structurele inbedding vanaf 2014 voorbereiden, zodat er sprake zal zijn van een soepele overgang van project naar reguliere werkvorm.

#### *Onderzoeken.*

De stuurgroep is opdrachtgever voor een aantal onderzoeken om de daadwerkelijke realisatie van effecten te meten en te vergelijken met de beoogde resultaten. Het gaat hierbij om: Jeugdmonitor GGD, nalevingsonderzoek leeftijdsgrenzen, nalevingsonderzoek doorschenken aan dronken personen, onderzoek prijsbeleid fris/water bij alcoholverstrekkers en een inventarisatie onder de 21 gemeenten naar de lokale implementatie van alcoholbeleid.

#### *Voorlichting nieuwe bestuurders/ambtenaren.*

Het verloop onder gemeentebestuurders (na verkiezingen 2010) en ambtenaren is groot. 'Laat je niet flessen!' is een omvangrijk project met veel facetten op verschillende beleidsterreinen. Om lokaal betrokken te zijn en alle instrumenten optimaal te kunnen benutten is inzicht nodig in de aard en inhoud van het project. Daarom wordt een informatiepakket voor 'starters' ontwikkeld.

#### *Voortgangspresentaties.*

In de eerste jaren van de projectperiode 2006-2009 was het project bij bestuurders en met name raadsleden nog relatief onbekend. Inmiddels is het project redelijk goed bekend en is de informatiebehoefte gewijzigd. Lokaal is vooral behoefte aan inzicht wat aangeboden is en gebruikt kan worden en in welke fase de ontwikkeling van producten en interventies zich bevindt. Op verzoek wordt in overleg op maat een presentatie verzorgd, waarbij de regionale en lokale projectleider samen de voorlichting over het regionale en lokale alcoholproject verzorgen.

### **6.1.2 Werkgroep Educatie en draagvlak**

#### **Taakstelling.**

Deze werkgroep heeft tot taak producten en interventies te ontwikkelen en over te dragen gebaseerd op de pijler 'Educatie en draagvlak'. Het draagvlak onder ouders en verstrekkers van alcohol met name voor de norm: 'onder de 16 geen alcohol' lijkt in de praktijk duidelijk toe te nemen. Eind 2009 wordt dit in onze regio wetenschappelijk onderzocht. Verdere inspanningen zullen nodig zijn om het draagvlak voor deze norm te bestendigen c.q. versterken. Met name de norm om aan dronken jongeren tot 24 jaar niet door te schenken heeft nog de nodige inspanning. Zo is uit recent Brits onderzoek gebleken, dat tot 24% van de dementiegevallen op latere leeftijd direct terug te voeren zijn op overmatig alcoholgebruik op jeugdige leeftijd. Dit soort nieuwe inzichten kunnen bijdragen aan een traject van bewustzijnsverandering, attitudeverandering en uiteindelijk gedragsverandering.

#### **Samenstelling.**

De werkgroep Educatie en draagvlak wordt voorgezeten door een bestuurder uit één van de gemeenten. Plaatsvervangend voorzitter is een leidinggevende van de GGD. Secretaris van de werkgroep is een beleidsmedewerker van een gemeente. De werkgroep bestaat verder uit vertegenwoordigers van gemeenten, Novadic-Kentron, GGD Brabant-Zuidoost, K2, Trimbos-Instituut en communicatieadviseur en projectleider SRE.

#### **Werkzaamheden.**

In de projectperiode 2006-2009 zijn de volgende producten en interventies ontwikkeld vanuit deze werkgroep: ouderfolder, logo, artikelenreeks, TV-spot, radio-spot, poster, internetbanner, campagne toolkit, tasjes, polo-shirts, roll-up banner, poster hersenen, winkelwagenmuntjes,

projectfolder, pennen, JGZ-interventie, flesactie, Buurten-actie, handleiding peerinzet en handleiding training peers en het integraal regioplan ouders/opvoeders.

Voor de periode 2010-2013 worden de volgende nieuwe producten en interventies ontwikkeld.

#### *Nieuwe elementen communicatie.*

Aan de uitingen van communicatie, die in de periode 2006-2009 al ontwikkeld zijn, worden een aantal elementen toegevoegd. Deze vormen zijn na ontwikkeling, algemeen inzetbaar.

- Leeftijdsgroep onder 16 jaar.

- De folder voor ouders is verouderd en behoeft aanpassing aan de laatste inzichten en stand van zaken in onze regio. Daarom zal een nieuwe folder voor ouders ontwikkeld worden.
- In de beginjaren van het project waren persberichten vooral bedoeld om een bewustzijns- en een attitudeverandering te creëren. Deze boodschap is inmiddels wel algemeen bekend, maar vaak ook wat 'ver van mijn bed'. Uit de praktijk zijn veel verhalen bekend over de gevolgen van met name overmatig drankgebruik door jongeren. Door persberichten met praktijkvoorbeelden vanuit politie en ambulancepersoneel toe te voegen, zal de informatie het publiek nog meer aanspreken.
- Het is zaak om de boodschap te blijven herhalen. Herkenning is zinvol, maar verveelt ook. Ludieke acties om de boodschap te herhalen is dan ook van essentieel belang.

- Leeftijdsgroep 16 tot 24 jaar.

Drink met mate! (of een betere slogan van soortgelijke strekking) toevoegen aan logo/slogan. Artikelen schoolkrant. Confrontatie met slachtoffers.

#### *Interventies peers en jongerenopbouwwerk.*

Uit onderzoek blijkt dat de peermethode een goede manier is om moeilijk te bereiken jongeren toch te bereiken. De peermethode is een werkwijze waarbij leden uit de doelgroep methodisch worden ingezet bij preventieactiviteiten en waarbij zij de preventieboodschap (kennis, inzicht, vaardigheden en houding) communiceren met anderen uit de doelgroep. Een benadering vanuit jongeren vergroot de kans dat de doelgroep de voorlichting interessant genoeg vindt. (bijvoorbeeld met de 'frisfiets' zoals die is ingezet op evenementen in de Peel).

#### *Huiskamerbijeenkomsten.*

Initiëren en stimuleren van homeparties ofwel huiskamerbijeenkomsten in vriendenkringen, buurtverenigingen, Centra voor Jeugd en Gezin en ouderavonden per klas op het voortgezet onderwijs. Het voordeel is dat niet alleen een stuk bewustwording gecreëerd wordt door het voorlichtingselement, maar tevens een stuk taboedoorbrekende discussie gevoerd kan worden, waardoor ook een attitudeverandering ontstaat. Hoe beter de deelnemers elkaar kennen, hoe groter het effect zal zijn. Het is in de praktijk tot nu toe lastig gebleken om initiatiefnemers voor een dergelijke bijeenkomst te vinden. Het is daarom belangrijk om degenen die van nature voorop lopen te bereiken en te activeren.

#### *Interventies vaders.*

Vaders zijn vaak degenen die de drank, met name bier, inkopen voor het thuisgebruik door met name hun zonen. Dat geldt voor het eerste pilsje, feesten en hokken en keten. Bij hen leeft vaak nog de opvatting dat drank er bij hoort, zijn onvoldoende op de hoogte van de risico's en weten niet hoeveel tegenwoordig gedronken wordt. Zij gaan uit van hun eigen referentiekader, 20 tot 30 jaar geleden, toen men nog niet zo jong, niet zo vaak en niet zoveel dronk als nu. Bovendien zijn de inzichten over de negatieve effecten van alcoholgebruik op jonge leeftijd sindsdien flink veranderd. Vaders zijn soms bijna 'allergisch' voor

boodschappen en regeltjes van deskundigen en overheden, die als betuttelend worden ervaren. Ook hierbij is het zaak de voorlopers te vinden en te activeren. Er zijn bijvoorbeeld vaders die helaas een kind of ander familielid verloren door drankgebruik. Ook professionals, zoals huisartsen die vaak zelf ook kinderen hebben, kunnen lokaal als 'peer' andere vaders benaderen en overtuigen.

#### *Interventies ouder-kind.*

Landelijk, regionaal en lokaal zijn tal van interventies opgericht om het thema alcohol tussen ouders en hun kind op de agenda te krijgen. Het is zinvol om regionaal een overzicht te bieden van de best practices en hun effect, zodat deze interventies gericht lokaal ingezet kunnen worden.

#### *Muurschild 'Laat je niet flessen!'.*

Binnen het huidige logo wordt de boodschap uitgebreid tot: geen alcohol onder 16 en drink met mate iets van soortgelijke strekking. Bij verstrekkers van alcohol, maar ook andere partijen wordt gevraagd om positieve stimuleringsmiddelen, die gebruikt kunnen worden om de doelstellingen te ondersteunen. Gepleit is voor een kwaliteitskeurmerk, maar daarvoor zou een auditsysteem opgezet en uitgevoerd moeten worden, dat praktisch niet te betalen is. Het vrijblijvend ophangen van een muurschild als eigen 'statement' is praktisch wel uitvoerbaar.

#### *Community interventies.*

Interventies op dorp- of wijkniveau hebben potentie, maar zijn nog maar beperkt onderzocht op korte- en lange termijn effect. Creatieve acties om dorpen en wijken te activeren om zelf aan de slag te gaan met alcoholpreventie lijken dus de moeite waard. Het is belangrijk om deze dus niet alleen te stimuleren middels faciliteiten, maar ook te volgen middels effectonderzoek op korte en langere termijn. Een voorbeeld van zo'n actie, die in de Kempen ontwikkeld wordt is 'Het beste idee', een soort dorpenderby op het gebied van eigen alcoholprojecten. Goede voorbeelden, kunnen als pilot gelden en regionaal als voorbeeld verspreid worden.

#### *Voorlichtingsactie bibliotheken.*

In de Kempen is al een reizende tentoonstelling ontwikkeld in het kader van de 'Week van de gezondheid'. Daarbij verstrekken GGD en Novadic-Kentron informatie aan ouders en opvoeders over de schadelijke gevolgen van alcohol op hun opgroeiend kind en tips voor de opvoeding. Dit model zou eventueel aangevuld en ook elders ingezet kunnen worden.

#### *Uit met ouders.*

Gemeente Eindhoven heeft samen met de georganiseerde horeca voorlichtingsavonden op locatie op het Stratumseind georganiseerd voor ouders. Ouders zijn hier zeer enthousiast over. Naast jongeren uit Eindhoven gaan ook veel jongeren uit de regio uit op het Stratumseind in Eindhoven. Ook andere gemeenten uit de regio hebben interesse getoond voor 'Uit met ouders'. Gezien het succes kan in overleg met de gemeente Eindhoven van dit model gebruik worden gemaakt.

#### *Pakket basisscholen.*

Op basisscholen wordt een verouderd educatieprogramma gebruikt. Vroeger werd aangenomen, dat het thuis experimenteren en begeleid alcohol 'leren' drinken een goede zaak is. Inmiddels is bekend dat dit een averechts effect heeft. Het ministerie van VWS is benaderd om hier aandacht aan te besteden, zodat op korte termijn de nieuwste inzichten gebruikt worden. Er zijn tal van vormen aan film, toneel en rollenspellen om combinaties van ouders en kinderen bijvoorbeeld tijdens ouderavonden na te laten denken over het tijdstip van het

eerste alcoholgebruik. 'Helder theater' is daar een goed voorbeeld van. Ook de JGZ-interventie voor groep 7 is een effectief middel daartoe gebleken. Het is handig om dit soort 'best practices' aan instrumenten overzichtelijk voor basisscholen te bundelen en actueel te houden, zodat zij zelf het wiel niet opnieuw hoeven uit te vinden.

#### *Flesactie evenementen.*

Op basisscholen is in 2008 een flesactie tijdens de musicals voor groep 8 uitgezet. Daarbij zijn ca. 9.000 flesjes met de nodige begeleide communicatie uitgezet onder ouders met de tekst 'Geef het goede voorbeeld'. De overige 16.000 flesjes vonden gretig aftrek bij allerlei evenementen. Daarbij zijn mobiele tappunten van Brabant-water ingezet. Ook jongeren blijken de flesjes aantrekkelijk te vinden. De tekst is echter voor hen niet van toepassing. Een actie meer gericht op jongeren van 16 tot 24 past goed ter bewustwording en als stimulans om ook tijdens het 'stappen' water of fris te drinken. Het voorstel is om een aantrekkelijk ontwerp en toepasselijke slogan te ontwerpen en dit product onderdeel te maken van het pakket evenementenbeleid. Hierbij gaat het er om dat gemeenten en organisatoren van evenementen in een zo vroegtijdig mogelijk stadium met elkaar aan tafel schuiven om preventie van alcoholmisbruik en gebruik onder de 16 te voorkomen en het drinken van water en fris te stimuleren.

#### *'BOB-hoek'.*

De landelijke BOB-campagne slaat goed aan. De laagdrempelige beschikbaarheid van niet-alcoholische dranken stimuleren, is een van de positieve stimulansen om het 'automatisch' meer drinken dan men eigenlijk wil, tegen te gaan. Het idee is om tijdens evenementen, maar bijvoorbeeld ook in sportkantines en de horeca, een hoek in te richten waar men gemakkelijk aan koffie, thee, (kraan)water, fris of sap kan komen. Die hoek kan de BOB-hoek genoemd worden. Dit idee zou voor een evenement als pilot uitgetest kunnen worden en verder doorontwikkeld. Ook hierbij is het van belang om de voorlopers hierin mee te krijgen, zodat via positieve publiciteit anderen zullen volgen.

#### *Workshops.*

Middels workshops worden de ontwikkelde instrumenten in het kader van het project warm overgedragen op met name functionarissen van lokale projectgroepen, voor wie de instrumenten bedoeld zijn. Het algemeen inzetbaar pakket aan instrumenten is in de loop van de eerste projectperiode ontwikkeld en fragmentarisch aangeboden. Het is zinvol om in ieder geval aan het begin van de periode 2010-2013 een workshop over de vanuit het project inzetbare communicatiemiddelen te organiseren. Daarnaast zal naar behoefte van lokale werkgroepen en projectgroepen ook voor de andere bestaande en nieuwe producten en interventies een workshop georganiseerd worden. Omdat de doelgroep vaak uit dezelfde personen bestaat en deze niet te overvoeren met workshops, zal het aantal voor deze werkgroep beperkt worden tot maximaal 3 à 4 per jaar.

### **6.1.3 Werkgroep Beleid en regelgeving**

#### **Taakstelling.**

Deze werkgroep heeft tot taak producten en interventies te ontwikkelen en over te dragen gebaseerd op de pijler 'Beleid en regelgeving'. Daarbij worden nieuwe gezamenlijke modellen aan beleid en regelgeving ontwikkeld en overgedragen, gebaseerd op bestaande wetgeving, best practices of bestaande modellen aangepast aan nieuwe wetgeving, jurisprudentie en andere juridische mogelijkheden.

### **Samenstelling.**

De werkgroep Beleid en regelgeving wordt voorgezeten door een bestuurder uit één van de gemeenten. Plaatsvervangend voorzitter is een beleidsmedewerker van een gemeente. Secretaris van de werkgroep is eveneens een beleidsmedewerker van een gemeente. De werkgroep bestaat verder uit vertegenwoordigers van gemeenten, Novadic-Kentron, politie Brabant-Zuidoost en projectleider SRE. De VWA zal in het vervolg agendalid zijn en op verzoek gericht adviseren.

### **Werkzaamheden.**

In de projectperiode 2006-2009 zijn de volgende producten en interventies ontwikkeld vanuit deze werkgroep: inventarisatie alcoholbeleid gemeenten, beleidsmodel horecastappenplan, alcoholbeleid voortgezet onderwijs, pilot keetbeleid de Kempen, keetbeleid, verbeterplan naleving sportkantines, evenementenbeleid, APV-beleid, verbeterplan naleving DHW horeca.

Voor de periode 2010-2013 worden de volgende nieuwe producten en interventies ontwikkeld.

#### *Pakket VO scholen.*

Eerder is vanuit het project het Manifest 'Op weg naar een veilige en gezonde school' ontwikkeld als samenwerking tussen scholen en de participerende organisaties in het project. Dit omvat 9 geboden voor een veilige en gezonde school, waarvan alcoholgebruik een onderdeel is. Dit manifest biedt een basis voor uitwerking op lokaal/individueel niveau van o.a. schoolveiligheidsplannen. In het verlengde daarvan worden scholen ondersteund bij het opstellen en uitvoeren van een toegangs- en handhavingsbeleid voor schoolfeesten inclusief het afnemen van blaastesten. Ook kunnen vanuit instellingen vanuit diverse organisaties, vanuit diverse invalshoeken gastlessen verzorgd worden.

#### *Gerichte training op omgaan met alcohol en jeugd.*

Tal van professionals en vrijwilligers komen in hun rol als begeleider van jongeren te maken krijgen met (de wens) tot alcoholgebruik. Daarbij kan gedacht worden aan leerkrachten van scholen, trainers van sportclubs, organisatoren van evenementen of activiteiten voor jongeren e.d.. Deze doelgroep ziet zich vaak geconfronteerd met de wens van jongeren om alcoholgebruik toe te staan, vaak in groepsverband. Het is voor hen vaak lastig om de groepsdruk te weerstaan en de goede argumenten daarvoor te benoemen. Een gerichte training op deze doelgroep is daarom zinvol. Deze trainingsvorm kan als model regionaal ontwikkeld en lokaal vanuit de gemeente aangeboden worden.

#### *Beschikbaarheid kraanwater.*

In het kader van met name het evenementenbeleid, maar wellicht ook bij het reguliere 'stappen', is het goed om het drinken van kraanwater te stimuleren en geleidelijk normaal te maken. Daarvoor is het ook nodig dat kraanwater überhaupt laagdrempelig beschikbaar is bijvoorbeeld via mobiele taps van Brabant-water en/of watertappunten. Daarbij kunnen eveneens bekertjes of drinkflesjes beschikbaar gesteld worden. Dit kan onderdeel uitmaken van een 'BOB-hoek'.

#### *Prijsbeleid fris/water.*

Bier heeft vaak dezelfde prijs als fris of water. Uit onderzoek blijkt, dat prijsbeleid een effectief middel is om drankgebruik onder jongeren te sturen. Het goedkoper maken van fris en water is daarom een effectief middel. Daarvoor is het niet nodig om de prijzen en dus omzetten uit fris en water acuut te verlagen, maar bijvoorbeeld bij geplande verhogingen van de bierprijs de prijs van fris en water gelijk te laten. Hierover zal regionaal het gesprek aangegaan worden met de georganiseerde horeca, jongerencentra en sportkantines.

#### *Regionaal overleg met levensmiddelenbranche.*

Supermarkten hebben landelijk afgesproken om te controleren op naleving van leeftijdsgrenzen en hun caissières hierop te instrueren. Deze door de regering afgedwongen vorm van zelfregulering is geen garantie, dat zaken naar verloop van tijd in de praktijk niet verwateren. Het is daarom zaak om de regionaal het overleg met de georganiseerde supermarkten aan te gaan en hen te confronteren met de uitslagen van bijvoorbeeld nalevingsonderzoeken.

#### *Aanpassing beleid aan nieuwe DHW.*

De volgende modellen behoeven aanpassing na inwerkingtreding van de nieuwe Drank- en Horecawet: beleidsmodel horecastappenplan, verbeterplan naleving sportkantines, verbeterplan naleving DHW horeca, APV-beleid, evenementenbeleid aan nieuwe DHW.

#### *Verbod op zuipwagens.*

Speciaal daartoe ingericht wagens waarop zuipfeesten gehouden worden zijn een nieuw fenomeen. Tijdens de regionale conferentie in 2008 is afgesproken om deze ontwikkeling in de kiem te smoren door ze te verbieden.

#### *Verbod drankgebruik deelnemers optochten carnaval.*

Carnaval is een echt volksfeest en de carnavalsoptocht hoort daarbij. Niet alleen de veiligheid, maar ook voorbeeldfunctie is hierbij van belang. Daarom is het belangrijk om als gemeente regels te stellen met betrekking tot het drankgebruik tijdens optochten. Veel carnavalsverenigingen hebben al geregeld, dat bestuurders van voertuigen niet mogen drinken en de overige deelnemers omzichtig om moeten gaan met drankgebruik. In sommige plaatsen ontstaat een tendens om tijdens de optocht 'in te drinken' als doel op zich. Het is belangrijk om deze trend te keren.

#### *Verbod drankgebruik op straat en in voortuinen.*

Met name in het stedelijk gebied wordt door jongeren steeds vaker samengeschoold op straat en in voortuinen alcohol te nuttigen. Dit leidt naarmate men meer drinkt regelmatig van stoerdoenerij tot verbaal geweld, agressie, criminaliteit en ongelukken. Het is daarom deze ontwikkeling te beteugelen en hier beleid en regelgeving op te ontwikkelen en gebruiken.

#### *Verbod op prijsacties.*

Via de nieuwe DHW ontstaan mogelijkheden om prijsacties zoals happy hours te verbieden. Regionaal zal hiertoe een voorstel uitgewerkt worden.

#### *Workshops.*

Middels workshops worden de ontwikkelde instrumenten in het kader van het project warm overgedragen op met name functionarissen van lokale projectgroepen, voor wie de instrumenten bedoeld zijn. In de loop van de eerste projectperiode zijn instrumenten in het kader van beleid en regelgeving ontwikkeld en fragmentarisch aangeboden. Het is zinvol om in ieder geval aan het begin van de periode 2010-2013 een workshop over de instrumenten beleid en regelgeving te organiseren, voor de instrumenten waarop dit nog niet heeft plaatsgevonden. Daarnaast zal naar behoefte van lokale werkgroepen en projectgroepen ook voor de nieuwe producten en interventies een workshop georganiseerd worden. Omdat de doelgroep vaak uit dezelfde personen bestaat en deze niet te overvoeren met workshops, zal het aantal voor deze werkgroep beperkt worden tot maximaal 3 à 4 per jaar

## 6.1.4 Werkgroep Handhaving

### **Taakstelling.**

Deze werkgroep heeft tot taak producten en interventies te ontwikkelen en over te dragen gebaseerd op de pijler 'Handhaving'. Daarbij worden regionaal handhavingsprotocollen ontwikkeld en toegepast gericht op preventie van naleving van leeftijdsgrenzen, doorschenken aan dronken jongeren en openbare dronkenschap.

### **Samenstelling.**

De werkgroep Handhaving wordt voorgezeten door een bestuurder uit één van de gemeenten. Plaatsvervangend voorzitter is een integraal veiligheidscoördinator van een gemeente. Secretaris van de werkgroep is een beleidsmedewerker van een gemeente. De werkgroep bestaat verder uit vertegenwoordigers van gemeenten, Novadic-Kentron, politie Brabant-Zuidoost, Openbaar Ministerie, Halt Oost-Brabant, Voedsel- en Warenautoriteit en projectleider SRE.

### **Werkzaamheden.**

In de projectperiode 2006-2009 zijn de volgende producten en interventies ontwikkeld vanuit deze werkgroep: leeftijdsinspecties, leerstraf, strategisch plan van aanpak openbare dronkenschap, pilot doorschenken, handhavingsacties openbare dronkenschap. Deze acties zullen ook in de periode 2010-2013 uitgevoerd worden.

Voor de periode 2010-2013 worden de volgende nieuwe activiteiten, producten en interventies ontwikkeld.

#### *Overdracht handhavingstaken ( indien van toepassing).*

Verwacht wordt, dat met de inwerkingtreding van de nieuwe Drank- en Horecawet de handhavingstaken van de VWA worden overgedragen aan gemeenten. Indien dit doorgaat kan dit regionaal aangepakt worden. Gezien de goede samenwerking gedurende de afgelopen jaren zal e.e.a., als het doorgaat, in goed overleg en goede vorm van overdracht tussen gemeenten en VWA plaatsvinden. Daarbij zal ook de overdracht van dossiers, verslagen, boeterapporten e.d. geregeld moeten worden. Vanuit het project kunnen zaken als voorlichting, organisatie, inzet, beleid, instructie e.d. begeleid worden. Het gaat hier om een omvangrijke operatie, die eenmalig veel tijd zal vergen van de Voedsel- en Warenautoriteit, maar ook van gemeenten en SRE. De omvang en planning van die benodigde tijdsinzet is medio 2009 nog niet bekend, noch in te schatten.

#### *Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren.*

Doorschenken aan personen, die zich in kennelijke staat van dronkenschap bevinden, is op grond van de DHW verboden. Tot nu toe is hier nauwelijks op gecontroleerd, maar dit zal nadrukkelijker meegenomen moeten worden in de controles. Ook hierbij zal de combinatie met voorlichting gezocht moeten worden, omdat dit verbod nauwelijks bekend is noch in de praktijk nageleefd wordt. Bekend is op basis van een onderzoek van eind 2008, dat slechts 4% van de verstreckers dit verbod in de praktijk naleeft. Begin 2013 wordt de naleving in Zuidoost Brabant gemeten.

### **6.1.5 Lokale Implementatie en betrokkenheid.**

Lokaal bestaat duidelijk behoefte aan handvatten om regionaal en elders ontwikkelde instrumenten te kennen en goed toe te kunnen passen. Er is dus meer interactie tussen het regionale en lokale niveau nodig om het project lokaal geïmplementeerd te krijgen. Daarom zijn c.q. worden door het SRE projectteam de volgende handvatten ontwikkeld:

- I. Toolkit
- II. Spoorboekje
- III. Communicatiekalender
- IV. Workshops producten/interventies

#### **I. Toolkit.**

In november 2007 is vanuit dit project een campagne toolkit DVD uitgebracht met documenten. Verder heeft het ministerie van VWS in 2007 een handleiding lokaal alcoholbeleid uitgebracht. Deze hulpmiddelen worden door gemeenten goed gebruikt, maar zijn vanwege het statische medium niet actueel. Daarom wordt in 2009 een toolkit in de vorm van een website ingericht. Het is naast andere functionaliteiten vooral een uitgebreide handleiding voor gebruikers van de producten en interventies, die gemakkelijk up-to-date te houden is en gehouden wordt.

#### **II. Spoorboekje.**

Uit het spoorboekje blijkt welke producten en interventies uit het projectplan wanneer opgeleverd worden c.q. opgeleverd zijn. Het spoorboekje is uiteraard een planningsinstrument, maar vooral ook een communicatie-instrument. De actuele versie is steeds te downloaden via de website.

#### **III. Communicatiekalender.**

Communicatie is een punt van aandacht voor alle partners in het project. Sinds begin 2008 is de communicatiekalender standaard een besprekingspunt bij werkgroepvergaderingen. Daarbij is onderscheid te maken tussen interne en externe communicatie.

#### **Interne communicatie.**

Intern gaat het vooral om afstemming van activiteiten tussen werkgroepen, vaak via de projectleider c.q. de secretarissen. Daarnaast dienen de projectpartners goed geïnformeerd te blijven over de voortgang van het project, producten en interventies. Daartoe zijn het spoorboekje, persberichten en de Flessenpost, de digitale nieuwsbrief, goed gebruikte instrumenten. Aan de flessenpost wordt een knipselkrant toegevoegd, omdat het belangrijk is dat onze partners weten wat in de media is verschenen. Producten en interventies worden aangeboden per brief aan de verantwoordelijke portefeuillehouders, per mail aan hun vakambtenaar en zijn ook na te slaan op de website. Daarnaast worden producten en interventies ook interactief ontwikkeld of overgedragen via workshops. De communicatie vanuit de contactpersonen 'Laat je niet flessen!' binnen hun organisaties wordt ook als interne communicatie gezien. Deze interne doorgeleiding van informatie en afstemming heeft nog extra aandacht, zeker waar het gaat om onderwerpen als regelgeving en handhaving. De verantwoordelijkheid ligt bij de contactpersoon. Vanuit het SRE zal hier steeds op gewezen worden. De jaarlijkse regionale conferentie ook een vorm van interne communicatie, een middel voor uitwisseling van informatie, interactie en draagvlak.

#### **Externe communicatie.**

Externe communicatie is goed te plannen. Alles met nieuwswaarde is interessant voor de media. Alcoholpreventie is sowieso 'hot' nieuws en kan daarom rekenen op extra aandacht. Aangezien media-aandacht het effect van de acties op de projectdoelstellingen aanzienlijk

versterkt, is het zaak hier serieus aandacht aan te besteden en bij voorkeur de communicatieadviseur van het SRE hier bij te betrekken. Bovendien kan dan voorkomen worden, dat spreiding in media-aandacht plaatsvindt bijvoorbeeld door het moment van persrelease middels o.a. persberichten te sturen.

Perscontacten over het regionale project verlopen in principe via de projectleider, omdat hij op de hoogte is van alle deelprojecten en acties, het kader en de onderbouwing van acties. Bij elk perscontact wordt aandacht besteed aan de volgende zaken:

- 'Laat je niet flessen!' als merk neerzetten
- De twee hoofddoelstellingen van het project
- De omgevingsbenadering, met beperking van beschikbaarheid, als uitgangspunt
- De drie pijlers van het project: educatie en draagvlak, regelgeving en handhaving
- Het 'evidence-based' ontwikkelen van producten en interventies
- De actie als 'klein' onderdeel van een omvangrijk pakket

Bij externe communicatie is het goed om de ontwikkelde communicatiemiddelen optimaal te gebruiken, dat wil zeggen: waar van toepassing gericht gebruiken.

#### **IV. Workshops producten/interventies.**

##### **Ontwikkeling regionale producten/interventies.**

Producten en interventies worden conform spoorboekje ontwikkeld door de daartoe aangewezen werkgroep. De werkgroep stelt in de praktijk een tijdelijke projectgroep samen uit haar leden, indien nodig aangevuld met leden uit andere werkgroepen of externen. Na instemming over het projectplan gaat de projectgroep aan de slag. Voor oplevering van een complex product wordt een workshop gehouden. Daartoe worden via de gemeentelijke contactpersonen 'Laat je niet flessen!' de voor lokale implementatie 'verantwoordelijke' vakambtenaren uitgenodigd voor een workshop waar ook lokale ondersteunende functionarissen vanuit andere regionale partijen bij uitgenodigd worden. Hierbij wordt eerst het regionale alcoholproject 'Laat je niet flessen!' gepresenteerd, ter bevordering van kennis over de aanleiding, doelen, breedte en inhoud van dit project en daarmee ook een stuk commitment te creëren. Vervolgens wordt de handleiding van het betreffende product of de interventie, zo mogelijk door de ontwikkelaars van de projectgroep zelf, aan de deelnemers van de workshop gepresenteerd. Daarna worden vragen, ervaringen en eventuele knelpunten besproken. Tot slot wordt gevraagd een inschatting te maken wat dit lokaal voor de implementatie betekent: welke functionarissen moeten worden betrokken, hoeveel tijd vergt dit, wat kost het etc. Zo wordt de toolkit een gedragen en realistisch instrument.

Aangezien in 2009 pas gestart is met het organiseren van deze vorm van warme overdracht en de positieve reacties hierop, zullen voor reeds uitgebrachte producten en interventies in de periode 2010-2013 ook workshops georganiseerd worden. Hierbij zullen logische combinaties van producten en interventies gemaakt worden.

##### **Regionale release producten/interventies.**

De aanbidding van nieuwe producten en interventies aan gemeenten vindt plaats via:

- een brief met bijbehorende stukken aan de wethouder,
- een digitale versie daarvan aan de contactambtenaren 'Laat je niet flessen!'
- plaatsing op de website [www.sre.nl/alcoholenjongeren](http://www.sre.nl/alcoholenjongeren) en
- een workshop (voor zover die in het ontwikkelingsstraject nog niet heeft plaatsgevonden)

### **Regionale evaluatie producten/interventies.**

In de projectperiode 2006-2009 ontbrak het aan feedback, waardoor het doorvoeren van verbeteringen nagenoeg achterwege bleef. Gezien de lange termijn aanpak worden daardoor onnodig fouten herhaald en verbetermogelijkheden gemist. Voor de uitwisseling van ervaringen kan voor de grotere producten en interventies een 'terugkomdag' georganiseerd worden met de deelnemers van de workshops. Voor de kleinere kan zoveel mogelijk gebruik gemaakt worden van bestaande regionale netwerken, zoals het ambtelijk overleg jeugd of het overleg van integrale veiligheidscoördinatoren van gemeenten. In deze netwerken kunnen gemeenten successen, valkuilen en dilemma's bij implementatie van producten en interventies met elkaar communiceren en zo leren van elkaars ervaringen.

### **Lokale implementatie producten/interventies.**

Het regionale alcoholproject in Zuidoost-Brabant was het eerste regionale project in Nederland volgens de opzet gebaseerd op de drie pijlers. In 2006 werd verondersteld dat een marginale vorm van inzet en ondersteuning voldoende zouden zijn om op lokale schaal het project met al zijn producten en interventies te kunnen implementeren. In de praktijk blijkt dit niet zo te werken. Hiervoor zijn allerlei oorzaken te noemen, die bovendien per gemeente verschillen. Onder andere kan als oorzaak genoemd worden dat het hanteren van één regionaal implementatiemoment, kort na de regionale release, voor gemeenten praktisch nauwelijks uitvoerbaar c.q. wenselijk blijkt te zijn. Bovendien willen gemeenten of lokale projectgroepen sommige acties kunnen herhalen op het moment dat hen dit zelf schikt. Gemeenten blijken dus om uiteenlopende plausibele redenen behoefte te hebben aan regionale ondersteuning bij de lokale implementatie van producten en interventies van 'Laat je niet flessen!', waarbij er aandacht is voor de 'couleur locale' en dus lokaal maatwerk geleverd wordt.

Inmiddels beschikken nagenoeg alle gemeenten over een lokale multidisciplinaire projectgroep alcoholpreventie, vaak onder voorzitterschap van de gemeentelijke contactpersoon 'Laat je niet flessen!'. Partijen als GGD Brabant-Zuidoost, Novadic-Kentron, jongerenopbouwwerk en politie Brabant-Zuidoost maken in het algemeen onderdeel uit van die lokale werkgroep. Soms is er lokaal ook al sprake van een netwerk van ouders en jongeren in de vorm van een ouderpanel en jongerenpanel. Zij kunnen helpen om de lokale gemeenschap te mobiliseren. Vaak wordt media-aandacht lokaal goed gepland en uitgewerkt met behulp van de gemeentelijke voorlichters. Dit lijkt een breed toegepaste en effectieve manier om alcoholpreventiebeleid op lokaal vorm te geven en implementeren.

Door het tweerichtingsverkeer regionaal-lokaal en omgekeerd via o.a. de workshops te verbeteren, zal de onderlinge betrokkenheid, communicatie, kwaliteit, efficiency en effectiviteit van de regionale en lokale inzet naar verwachting sterk toenemen.

## **6.2 Tijd**

### **6.2.1 Doorlooptijd.**

De planning van activiteiten per werkgroep is opgenomen in het volgende spoorboekje, dat gedurende de projectperiode steeds actueel gehouden zal worden. Het spoorboekje als planningsinstrument is ook in de projectperiode 2006-2009 gebruikt en nuttig gebleken.



2010	Product/ interventie	Doelstelling	Doelgroep	Ontwikkeld door	Oplevering/ uitvoering
<b>werkgroep 1</b>	<b>Voorlichtingsactie bibliotheken</b>	Reizende tentoonstelling over alcohol in bibliotheken	ouders	GGD	april
	<b>Nieuwe elementen communicatie</b>	Toepassen nieuwe elementen communicatie en uitbreiden logo/slogan voor 16 tot 24 jr.	Volwassenen in omgeving van jongeren en jongeren van 16-24	SRE, i.s.m. GGD, Novadic-Kentron, gemeenten	juli
	<b>Muurschild 'Laat je niet flessen!'</b>	Statement alcoholverstrekkers en deelnemers doelen LJNF	alcoholverstrekkers en deelnemers	SRE	juli
	<b>Uit met ouders</b>	Ouders in horeca voorlichten over alcohol en jongeren	ouders	Gemeente Eindhoven, andere gemeenten	juni
	<b>Huiskamerbijeenkomsten</b>	Toepassen concept homeparties in kleine groepen in dorpen en wijken	vriendenkringen, buurten, ouders, CJG etc.	Novadic-Kentron	oktober
	<b>Interventies peers en jongerenopbouwwerk</b>	Voorkomen overmatig alcoholgebruik jongeren	Jongeren 16 tot 24	Novadic-Kentron, GGD, gemeenten	december
	<b>Workshops</b>	Informerende lokale projectgroepen over producten/interventies	Lokale projectgroepen en vakdeskundigen gemeenten	Werkgroep, SRE	max. 3 of 4
<b>werkgroep 2</b>	<b>Regionaal overleg met levensmiddelenbranche</b>	Naleving leeftijds grenzen	supermarkten	Werkgroep (voorzitter)	mei
	<b>Gerichte training op omgaan met alcohol en jeugd</b>	Training van mensen die onder druk staan van groepen jongeren om alcoholgebruik toe te staan	Professionals en vrijwilligers van scholen, verenigingen e.d.	Novadic-Kentron	juni
	<b>Pakket VO scholen</b>	Uitbreiding en implementatie manifest	VO scholen	Samenwerkingsverbanden scholen i.s.m. werkgroep	december
	<b>Workshops</b>	Informerende lokale projectgroepen over producten/interventies	Lokale projectgroepen en vakdeskundigen gemeenten	Werkgroep, SRE	max. 3 of 4
<b>werkgroep 3</b>	<b>Leeftijdsinspecties</b>	Naleving leeftijds grenzen handhaven	Verstrekkers van alcohol	VWA, politie, gemeenten	continue
	<b>Vorbereiding overdracht handhavingstaken (ivt)</b>	Overdracht handhavingstaken	VWA, gemeenten	VWA, gemeenten, SRE	Start z.s.m.
	<b>Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren</b>	Naleving doorschenken aan dronken jongeren	Verstrekkers van alcohol	VWA, politie, gemeenten	continue
	<b>Handhaving openbare dronkenschap</b>	Naleving verbod openbare dronkenschap	Jongeren	Politie, halt, Novadic-Kentron	continue
<b>stuurgroep</b>	<b>Starterspakket LJNF</b>	Basisinformatie over aard en inhoud project LJNF verstrekken.	Bestuurders en nieuwe deelnemers aan project	SRE	april
	<b>Regionale conferentie</b>	Informerende en enthousiasmerende projectleden	Bestuurders en deelnemers project	SRE	november
	<b>Jeugdmonitor</b>	Monitoren alcoholgebruik jeugd	Jeugd tot 24 jaar	GGD	december



2011	Product/ interventie	Doelstelling	Doelgroep	Ontwikkeld door	Oplevering/ uitvoering
<b>werkgroep 1</b>	<b>Interventies vaders</b>	Vaders benaderen andere vaders om bewustzijn en attitude te veranderen	Vaders	Novadic-Kentron, GGD, gemeenten	april
	<b>Pakket basisscholen</b>	Aanbod compleet pakket voor basisscholen	Leerkrachten en ouders	Werkgroep, SRE	april
	<b>Interventies ouder-kind</b>	Inventarisatie en overzicht 'best practices'	Ouders in relatie met hun kind	GGD, Novadic-Kentron, gemeenten	juli
	<b>Community interventies</b>	Acties op dorp- of wijkniveau initiëren	Ouders en jongeren 16 tot 24	GGD, Novadic-Kentron, gemeenten	juli
	<b>Workshops</b>	Informeren lokale projectgroepen over producten/interventies	Leden lokale projectgroepen en vakdeskundigen gemeenten	Werkgroep, SRE	max. 3 of 4
<b>werkgroep 2</b>	<b>Verbod op zuipwagens</b>	Ontwikkeling zuipwagens tegengaan	Gemeenten	Gemeenten	januari
	<b>Verbod op drankgebruik deelnemers optochten carnaval</b>	Ontwikkeling indrinken tijdens optochten tegengaan	Gemeenten	Gemeenten	januari
	<b>Verbod drankgebruik op straat</b>	Ontwikkeling drankgebruik op straat en in voortuinen tegengaan	Gemeenten	Gemeenten	juni
	<b>Workshops</b>	Informeren lokale projectgroepen over producten/interventies	Leden lokale projectgroepen en vakdeskundigen gemeenten	Werkgroep, SRE	max. 3 of 4
<b>werkgroep 3</b>	<b>Leeftijdsinspecties</b>	Naleving leeftijds grenzen handhaven	Verstrekkers van alcohol	VWA, politie, gemeenten	continue
	<b>Overdracht handhavingstaken (ivt)</b>	Overdracht handhavingstaken	VWA, gemeenten	VWA, gemeenten, SRE	Indien van toepassing op moment geplande overdracht.
	<b>Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren</b>	Naleving doorschenken aan dronken jongeren	Verstrekkers van alcohol	VWA, politie, gemeenten	continue
	<b>Handhaving openbare dronkenschap</b>	Naleving verbod openbare dronkenschap	Jongeren	Politie, halt, Novadic-Kentron	continue
<b>stuurgroep</b>	<b>Regionale conferentie</b>	Informeren en enthousiasmeren projectleden	Bestuurders en deelnemers project	SRE	november
	<b>Nalevingsonderzoek leeftijden</b>	Monitoren naleving leeftijds grenzen in horeca, supermarkten en sportkantines	Verstrekkers van alcohol	Universiteit Twente	november



2012	Product/ interventie	Doelstelling	Doelgroep	Ontwikkeld door	Oplevering/ uitvoering
<b>werkgroep 1</b>	<b>Flesactie evenementen</b>	Beschikbaarheid water tijdens evenementen via flesje	jongeren	SRE	juni
	<b>Community interventies</b>	Acties op dorp- of wijkniveau initiëren	Ouders en jongeren 16 tot 24	GGD, Novadic-Kentron, gemeenten	juli
	<b>Interventies peers en jongerenopbouwwerk</b>	Voorkomen overmatig alcoholgebruik jongeren	Jongeren 16 tot 24	Novadic-Kentron, GGD, gemeenten	december
	<b>Workshops</b>	Informereren lokale projectgroepen over producten/interventies	Leden lokale projectgroepen en vakdeskundigen gemeenten	Werkgroep, SRE	max. 3 of 4
<b>werkgroep 2</b>	<b>Beschikbaarheid kraanwater</b>	Beschikbaarheid kraanwater stimuleren	Jongeren 16 tot 24	GGD, gemeenten	juni
	<b>Prijsbeleid fris/water</b>	Fris/water goedkoper maken dan bier	Jongeren	Werkgroep	juni
	<b>Aanpassing beleid aan DHW</b>	Aanpassing bestaand beleid aan nieuwe DHW	Gemeenten	Gemeenten, SRE	december
	<b>Workshops</b>	Informereren lokale projectgroepen over producten/interventies	Leden lokale projectgroepen en vakdeskundigen gemeenten	Werkgroep, SRE	max. 3 of 4
<b>werkgroep 3</b>	<b>Leeftijdsinspecties</b>	Naleving leeftijdsgrenzen handhaven	Verstrekkers van alcohol	VWA of gemeente, politie	continue
	<b>Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren</b>	Naleving doorschenken aan dronken jongeren	Verstrekkers van alcohol	VWA of gemeente, politie	continue
	<b>Handhaving openbare dronkenschap</b>	Naleving verbod openbare dronkenschap	Jongeren	Politie, halt, Novadic-Kentron	continue
<b>stuurgroep</b>	<b>Regionale conferentie</b>	Informereren en enthousiasmeren projectleden	Bestuurders en deelnemers project	SRE	november
	<b>Draagvlakonderzoek ouders</b>	Monitoren doelstellingen alcoholbeleid bij ouders	ouders	Universiteit Twente	november
	<b>Jeugdmonitor</b>	Informereren en enthousiasmeren projectleden	Bestuurders en deelnemers project	SRE	november
	<b>Inventarisatie lokale implementatie alcoholbeleid</b>	Monitoren alcoholgebruik jeugd	Jeugd tot 24 jaar	GGD	december
	<b>Vorbereiding structurele inbedding 2014</b>	Vorbereiden (soepele overgang) van projectvorm naar definitieve organisatievorm	Participerende organisaties	SRE	start februari, afronding 2013



2013	Product/ interventie	Doelstelling	Doelgroep	Ontwikkeld door	Oplevering/ uitvoering
werkgroep 1	'BOB-hoek'	Inrichten BOB-hoek met alcoholvrije dranken bij evenementen en verstrekkers van alcohol	Jongeren 16 tot 24 jaar	GGD, Novadic-Kentron, gemeenten	juni
	Interventies ouder-kind	Inventarisatie en overzicht 'best practices'	Ouders in relatie met hun kind	GGD, Novadic-Kentron, gemeenten	juli
	Workshops	Informerende lokale projectgroepen over producten/interventies	Leden lokale projectgroepen en vakdeskundigen gemeenten	Werkgroep, SRE	max. 3 of 4
werkgroep 2	Verbod op prijsacties	Verbod op happy hours	Gemeenten	Gemeenten, SRE	april
	Workshops	Informerende lokale projectgroepen over producten/interventies	Leden lokale projectgroepen en vakdeskundigen gemeenten	Werkgroep, SRE	max. 3 of 4
werkgroep 3	Leeftijdsinspecties	Naleving leeftijds grenzen handhaven	Verstrekkers van alcohol	VWA of gemeente, politie	continue
	Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren	Naleving doorschenken aan dronken jongeren	Verstrekkers van alcohol	VWA of gemeente, politie	continue
	Handhaving openbare dronkenschap	Naleving verbod openbare dronkenschap	Jongeren	Politie, halt, Novadic-Kentron	continue
stuurgroep	Nalevingsonderzoek doorschenken	Monitoren naleving verbod op doorschenken aan dronken personen in horeca en sportkantines	Verstrekkers van alcohol	Universiteit Twente	juni
	Regionale conferentie	Informerende en enthousiasmeren projectleden	Bestuurders en deelnemers project	SRE	november
	Nalevingsonderzoek leeftijden	Monitoren naleving leeftijds grenzen in horeca, supermarkten en sportkantines	Verstrekkers van alcohol	Universiteit Twente	november
	Onderzoek prijsbeleid fris/water verstrekkers	Inventarisatie prijzen alcoholhoudende drank vs. fris/water	Verstrekkers van alcohol	SRE	november
	Voorbereiding structurele inbedding 2014	Voorbereiden (soepele overgang) van projectvorm naar definitieve organisatievorm	Participerende organisaties	SRE	afronding eind december



Doorlopende Acties	Product/ interventie	Doelstelling	Doelgroep	Ontwikkeld door	Oplevering/ uitvoering
	<b>Persberichten</b>	Persberichten over regionale onderzoeksgegevens, handhavingsacties en nieuwe interventies. (uitgangspunt minimaal 2 persberichten per maand).	Algemeen publiek	SRE	Aan de hand van communicatiekalender
	<b>Nieuwsbrief Flessenpost</b>	tweemaandelijks update over de projectvorderingen en andere relevante ontwikkelingen m.b.t. het project	Projectleden, gemeenten en overige geïnteresseerden	SRE	Elke twee maanden
	<b>Projectpresentaties</b>	Presentaties over het project ( en de vorderingen ervan) aan gemeenteraden en regionale instellingen betrokken bij het project	Gemeenteraden, regionale instellingen en projectpartners	SRE	Op verzoek en op maat
	<b>Workshops</b>	Interactieve ontwikkeling en overdracht van producten en interventies	Vakambtenaren, leiders en leden lokale projectgroepen	Projectgroepen en SRE	Naar behoefte en verloop ontwikkelingen
	<b>Toolkit</b>	Actueel overzicht van de producten vanuit het project	Gemeenteraden, regionale instellingen en projectpartners	Projectgroep communicatie	Maandelijks actueel

### Legenda

- Voortkomend uit werkgroep 1: educatie en draagvlak
- Voortkomend uit werkgroep 2: beleid en regelgeving
- Voortkomend uit werkgroep 3: handhaving
- Voortkomend uit stuurgroep/projectteam SRE
- Doorlopende acties

## 6.2.2 Bewerkingstijd.

### Tijdsinzet voor regionaal project 'Laat je niet flessen!'.

In tabel 3 wordt **ter indicatie** een raming gegeven van het aantal uren per jaar, dat per organisatie ingezet wordt om te participeren in het regionale alcoholproject 'Laat je niet flessen!'. Deze indicatieve cijfers zijn aangeleverd door de participanten zelf of een inschatting door de projectleider, gebaseerd op de inzet in de periode 2006-2009.

**Tabel 3. Raming inzet van deelnemers participerende organisaties in regionale project 'Laat je niet flessen!'.**

organisatie	inzet (uren/jaar)	financiering
Gemeenten (alle 21)	80	eigen begroting
GGD Brabant-Zuidoost	730	eigen begroting
Halt Oost-Brabant	100	eigen begroting
K2	200	eigen begroting
Novadic-Kentron	700	eigen begroting
Openbaar Ministerie	100	eigen begroting
Politie Brabant-Zuidoost	700	eigen begroting
SRE	680	eigen begroting
	900	projectbegroting
STAP	40	projectbegroting
Trimbos-Instituut	50	eigen begroting
VWA	150	eigen begroting

#### Opmerking:

De inzet voor de controles vanuit de werkgroep handhaving zijn hierin niet inbegrepen. In de periode 2010-2013 wordt maandelijks gecontroleerd op één weekendavond door VWA en politie. In de toekomst worden deze taken waarschijnlijk van VWA overgedragen op gemeenten.

### Tijdsinzet voor lokale implementatie producten en interventies 'Laat je niet flessen!' en andere lokale alcoholpreventiemaatregelen.

Naast genoemde inzet in het regionale project zal op lokaal niveau inzet nodig zijn om de producten en interventies uit het regionale project 'Laat je niet flessen!' te implementeren. In diverse gemeenten worden daarnaast ook nog andere activiteiten met betrekking tot alcohol en jongeren uitgevoerd, soms onder een eigen motto/slogan. Enkele van deze lokale projecten lopen al langer dan het regionale project. Dit bij elkaar zeker niet, mits goed gecommuniceerd. Dan zullen regionaal en lokaal project elkaar aanvullen en dus versterken.

Omdat het ambitieniveau per gemeente nogal verschilt, is niet aan te geven hoeveel tijd de lokaal opererende organisaties hiervoor dienen te reserveren. De inzet beperkt zich bovendien niet tot het takenpakket van de medewerker jeugdbeleid. Met name medewerkers vergunningverlening, evenementenbeleid, sport, handhaving en veiligheid zullen nadrukkelijk ook weer betrokken worden bij de implementatie van het project. Geadviseerd wordt om op lokaal niveau project- en/of implementatieplannen op te stellen. De toolkit van 'Laat je niet flessen!' zal een handvat bieden om de benodigde inzet aan menskracht per functionaris en benodigd budget per interventie, zo goed mogelijk te kunnen ramen.

In tabel 4 wordt een indicatie gegeven van de range aan inzet van gemeenten en twee ondersteunende instellingen, om hun lokale alcoholactiviteiten in een kleine gemeente met ca. 20.000 inwoners uit te kunnen voeren en in de gemeente Eindhoven. De raming van de inzet voor het regionale project uit tabel 3 is hier dus buiten beschouwing gelaten.

**Tabel 4. Indicatie van range van inzet van enkele organisaties voor lokale implementatie producten en interventies 'Laat je niet flessen!' en andere lokale alcoholpreventiemaatregelen.**

Organisatie	Inzet kleine gemeente		Inzet in Eindhoven	
	Tijd (uur)	Budget (euro)	Tijd (uur)	Budget (euro)
Gemeente	50	4.000	200	35.000
GGD Brabant-Zuidoost	20		30	
Novadic-Kentron	20		30	



## 6.3 Geld

De begroting voor de projectperiode 2010-2013 is gegeven in tabel 5.

**Tabel 5. Begroting 'Laat je niet flessen!' 2010-2013.**

<b>UITGAVEN</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>	<b>2013</b>	<b>Totaal periode</b>
<b>Werkgroep educatie en draagvlak (totaal)</b>	<b>€ 47.000</b>	<b>€ 47.000</b>	<b>€ 45.000</b>	<b>€ 37.000</b>	<b>€ 176.000</b>
Voorlichtingsactie bibliotheken	€ 2.000				€ 2.000
Nieuwe elementen communicatie	€ 10.000				€ 10.000
Uit met ouders	€ 2.000				€ 2.000
Huiskamerbijeenkomsten	€ 3.000				€ 3.000
Interventies peers en jongerenopbouwwerk	€ 5.000		€ 5.000		€ 10.000
Interventies vaders		€ 5.000			€ 5.000
Pakket basisscholen		€ 5.000			€ 5.000
Interventies ouder-kind		€ 5.000		€ 10.000	€ 15.000
Community interventies		€ 10.000	€ 8.000		€ 18.000
Flesactie evenementen			€ 10.000		€ 10.000
'BOB-hoek'				€ 5.000	€ 5.000
Workshops	€ 3.000	€ 3.000	€ 3.000	€ 3.000	€ 12.000
Voorlichtingsmaterialen	€ 15.000	€ 12.000	€ 12.000	€ 12.000	€ 51.000
Inhuur deskundigen	€ 5.000	€ 5.000	€ 5.000	€ 5.000	€ 20.000
Overige kosten	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 8.000
<b>Werkgroep beleid en regelgeving (totaal)</b>	<b>€ 27.000</b>	<b>€ 10.000</b>	<b>€ 14.000</b>	<b>€ 7.000</b>	<b>€ 58.000</b>
Regionaal overleg met levensmiddelenbranche	€ -				€ -
Gerichte training op omgaan met alcohol en jeugd	€ 5.000				€ 5.000
Muurschild 'Laat je niet flessen!'	€ 10.000				€ 10.000
Pakket VO scholen	€ 5.000				€ 5.000
Verbod op zuipwagens		€ 1.000			€ 1.000
Verbod op drankgebruik deelnemers optochten carnaval		€ 1.000			€ 1.000
Verbod drankgebruik op straat		€ 1.000			€ 1.000
Beschikbaarheid kraanwater			€ 5.000		€ 5.000
Prijsbeleid fris/water			€ 1.000		€ 1.000
Aanpassing beleid aan DHW			€ 1.000		€ 1.000



<b>Uitgaven (vervolg)</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>	<b>2013</b>	<b>Totaal periode</b>
Verbod op prijsacties				€ -	€ -
Workshops	€ 3.000	€ 3.000	€ 3.000	€ 3.000	€ 12.000
Inhuur deskundigen	€ 3.000	€ 3.000	€ 3.000	€ 3.000	€ 12.000
Overige kosten	€ 1.000	€ 1.000	€ 1.000	€ 1.000	€ 4.000
<b>Werkgroep handhaving (totaal)</b>	<b>€ 12.000</b>	<b>€ 14.500</b>	<b>€ 7.000</b>	<b>€ 7.000</b>	<b>€ 40.500</b>
Leeftijdsinspecties	€ 500	€ 500	€ 500	€ 500	€ 2.000
Voorlichting en controle op doorschenken aan dronken jongeren	€ 10.000	€ 7.500	€ 5.000	€ 5.000	€ 27.500
Handhaving openbare dronkenschap	€ 500	€ 500	€ 500	€ 500	€ 2.000
Overdracht handhavingstaken (ivt)		€ 5.000			€ 5.000
Overige kosten	€ 1.000	€ 1.000	€ 1.000	€ 1.000	€ 4.000
<b>Stuurgroep (totaal)</b>	<b>€ 115.000</b>	<b>€ 116.000</b>	<b>€ 117.000</b>	<b>€ 137.500</b>	<b>€ 485.500</b>
Starterspakket LJNF	€ 5.000	€ 500	€ 500	€ 500	€ 6.500
Regionale conferentie	€ 4.500	€ 4.500	€ 4.500	€ 4.500	€ 18.000
Toolkit	€ 500	€ 500	€ 500	€ 500	€ 2.000
Jeugdmonitor	€ 10.000		€ 2.000		€ 12.000
Nalevingsonderzoek leeftijden		€ 14.000		€ 14.000	€ 28.000
Draagvlakonderzoek ouders			€ 10.000		€ 10.000
Inventarisatie lokale implementatie alcoholbeleid			€ 1.500		€ 1.500
Vorbereiding structurele inbedding 2014			€ -	€ 2.000	€ 2.000
Nalevingsonderzoek doorschenken				€ 15.000	€ 15.000
Onderzoek prijsbeleid fris/water verstrekkers				€ 1.500	€ 1.500
Inhuur projectcoördinatie en -ondersteuning	€ 70.000	€ 71.000	€ 72.000	€ 73.000	€ 286.000
Inhuur projectcommunicatie	€ 20.000	€ 20.500	€ 21.000	€ 21.500	€ 83.000
Inhuur externe deskundigen	€ 5.000	€ 5.000	€ 5.000	€ 5.000	€ 20.000
<b>Totaal uitgaven</b>	<b>€ 201.000</b>	<b>€ 187.500</b>	<b>€ 183.000</b>	<b>€ 188.500</b>	<b>€ 760.000</b>

<b>INKOMSTEN</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>	<b>2012</b>	<b>2013</b>	<b>Totaal periode</b>
Overschot periode 2006-2009	€ 100.000				€ 100.000
Bijdragen gemeenten	€ 105.000	€ 105.000	€ 105.000	€ 105.000	€ 420.000
Bijdrage provincie Noord-Brabant	€ 80.000	€ 80.000	€ 80.000	€ 0	€ 240.000
<b>Totaal inkomsten</b>	<b>€ 285.000</b>	<b>€ 185.000</b>	<b>€ 185.000</b>	<b>€ 105.000</b>	<b>€ 760.000</b>

## 6.4 Kwaliteit

De kwaliteit van de uiteindelijke resultaten van het project 'Laat je niet flessen!' is sterk afhankelijk van de inzet van zo'n 100 verschillende mensen uit zo'n 30 verschillende organisaties. Om de resultaten te bereiken zijn en worden in totaal meer dan 75 verschillende producten en interventies ontwikkeld en geïmplementeerd. Dat maakt het project zeer complex. Toch wil men natuurlijk vooraf zo goed mogelijk sturen op een zeker kwaliteitsniveau van proces, producten, interventies, communicatie, afstemming etc.. Gezien de complexiteit is het een illusie om te verwachten, dat middels een strakke centrale aansturing van de deelnemers aan het project, alles gaat zo als men zou wil. Daar komt bij, dat het hier gaat om een samenwerkingsproject, dat gebaseerd is op een zekere vrijwilligheid, niet hiërarchische relaties en dus gebaat is bij enthousiasme, waardering, respect en ruimte voor spontaniteit en eigen inbreng van de deelnemers. Alleen op deze manier zullen deelnemers langdurig een constructieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling en implementatie van dit project.

Het is dus belangrijk om vooral de talenten en expertise van deelnemers aan het project te benutten en te koesteren. Daartoe is het belangrijk om stuurgroep, werkgroepen, projectgroepen en deelnemers goed te faciliteren. Dat betekent vooraf een zo concreet mogelijk projectplan met heldere doelstellingen, resultaten, activiteiten en randvoorwaarden als uitgangspunt stellen, maar vervolgens de benodigde steun aanreiken aan de deelnemers, zodat die zo prettig en goed mogelijk een resultaat neer kunnen zetten. In de periode 2006-2009 is gaandeweg veel inzicht opgedaan hoe dat voor het regionale alcoholproject in Zuidoost-Brabant bereikt kan worden onder andere aan de hand van de tussentijdse procesevaluatie van het IVO en feedback van samenwerkingspartners. Ook de komende periode zal voortschrijdend inzicht leiden tot optimalisatie van processen. De ervaringen tot nu toe zijn meegenomen in de opzet en uitwerking van dit projectplan. Daarmee is de kwaliteit van de uiteindelijke resultaten niet automatisch gegarandeerd, maar zijn de omstandigheden zo optimaal en prettig mogelijk om de gewenste kwaliteit te bereiken. Daardoor zijn, ondanks het experimentele en vernieuwende karakter van de producten en interventies, risico's op negatieve verrassingen zoveel mogelijk beperkt.

## 6.5 Informatie

### *Communicatie en publiciteit.*

In mei 2007 is een campagneplan voor het project 'Laat je niet flessen!' ontwikkeld en vastgesteld. Daarbij is vooral ingezoomd op de eerste hoofddoelstelling van het project, namelijk 'alcohol niet onder de 16!', zoals blijkt uit het logo. Inmiddels is het campagneplan grotendeels uitgevoerd en is ook de communicatie als proces geëvalueerd o.a. aan de hand van een workshop tijdens de regionale conferentie op 19 november 2008. Dit heeft geleid tot de verbeteringen die in paragraaf 6.1.5. van dit projectplan beschreven zijn.

Voor de projectperiode 2010-2013 worden de communicatie-uitingen meer uitgebreid richting tweede doelstelling, dus qua boodschap: 'drink met mate!' of een betere slogan van soortgelijke strekking. Hiertoe zijn eveneens diverse ontwikkelactiviteiten benoemd in dit projectplan.

### *Voorlichting.*

Qua voorlichting wordt waar mogelijk aangehaakt op landelijke voorlichtingscampagnes, in de regel georganiseerd vanuit het Trimbos-Instituut. [www.alcoholinfo.nl](http://www.alcoholinfo.nl) is de website, waar landelijk naar verwezen wordt als het gaat om voorlichting. Het heeft dan ook geen toegevoegde waarde om daarvoor als regio een eigen website te ontwikkelen.

*Informatie over project.*

Informatie over de opzet, organisatie en activiteiten van 'Laat je niet flessen!' is uitgebreid te vinden op [www.sre.nl/alcoholenjongeren](http://www.sre.nl/alcoholenjongeren). Daar zijn tot eind 2009 de ontwikkelde producten en interventies ook op te vinden. Daarna worden deze als toolkit opgenomen op een nieuwe website, een interactief platform van en voor potentiële gebruikers ervan.

## **Bijlagen:**

1. Onderbouwing vervolg project 'Laat je niet flessen!' 2010-2013.
2. Onderbouwing doelstellingen project 'Laat je niet flessen!' 2010-2013.
3. Onderbouwing resultaten project 'Laat je niet flessen!' 2010-2013.
4. Uittreksels recent landelijk en regionaal onderzoek.
5. Producten en interventies project 'Laat je niet flessen!' 2006-2009.

## **Bijlage 1. Onderbouwing vervolg project 'Laat je niet flessen!' 2010-2013.**

Afgesproken is vóór aanvang om het vervolg op het regionale alcoholpreventieproject 'Laat je niet flessen!' 2006-2009 af te laten hangen van de behaalde resultaten.

### **De volgende positieve trends zijn te constateren:**

- het draagvlak onder ouders om het alcoholgebruik onder 16 te verbieden neemt significant toe (75% bij ouders van 12-jarigen, 50% bij ouders van 15-jarigen; bron: peilstation Trimbos-Instituut 2008)
- het aantal jongeren onder 16 dat de afgelopen 4 weken alcohol gedronken heeft, is drastisch afgenomen (afname onder 12-jarigen 85%, 13-jarigen 68%, 14-jarigen 54% en 15-jarigen 30%; bron: Jeugdmonitor 2007-2008 GGD)
- de gemiddelde startleeftijd, is significant gestegen van 12,2 naar 14,1 jaar (bron: Jeugdmonitor 2007-2008)
- het aantal 16- en 17-jarigen dat regelmatig alcohol drinkt is in vier jaar met 7,5% afgenomen (bron: Jeugdmonitor 2007-2008)
- de jarenlange tendens dat jongeren door de jaren heen per keer stappen steeds meer alcohol nuttigen is gestabiliseerd (bron: Jeugdmonitor 2007-2008)
- de druk om onder 16 geen alcohol te verkopen neemt toe en notoire overtreders houden zich onder druk van VWA en gemeenten aan de leeftijdsgrenzen (bron: VWA)
- de verkoopbereidheid onder verstrekkers is over de hele linie afgenomen en duidelijk bij supermarkten en sportkantines (bron: nalevingsonderzoek 2008 Universiteit Twente)
- jongeren onder 16 zijn minder genegen om alcohol aan te kopen; in horecagelegenheden is het aantal bestelpogingen in de periode 2005-2007 zelfs bijna gehalveerd (bron: Intraval 2007 in opdracht van de VWA)
- de koopindex, een samenvoeging van de aankoopgeneigdheid en verkoopbereidheid, is dus afgelopen jaren significant gedaald.

Daaruit valt af te leiden, dat het ingezette alcoholpreventiebeleid effect sorteert.

### **Reden tot tevreden achterover leunen is echter niet op zijn plaats:**

- veel ouders bagatelliseren nog steeds hun eigen invloed op het drinkgedrag van hun kind met als resultaat dat kinderen denken dat hun ouders hun drinkgedrag goedkeuren (bron: peilstation Trimbos-Instituut 2008)
- ouders onderschatten de hoeveelheid drank die door hun kind gebruik wordt met een factor 3 (bron: peilstation Trimbos-Instituut 2008)
- drank is voor jongeren onder 16 nog steeds redelijk probleemloos te krijgen via verkoop in horeca, sportkantines, jongerencentra, sportkantines en via andere jongeren en ouders: gemiddeld 87% (bron: nalevingsonderzoeken)
- 9 % van de kinderen onder 16 koopt de alcoholhoudende drank zelf (bron: Jeugdmonitor 2007-2008)
- 25 % van de stappende jongeren onder 16 heeft ingedronken tot zelfs een promillage van 1,89 (bron: evaluatie blaastest politie 2008)
- 48 % van de jongeren onder 18 heeft in de afgelopen 4 weken gedronken
- meer dan 80% van de jongeren tussen 16 en 18 heeft in de afgelopen 4 weken gedronken
- 34 % van de jongeren onder 18 heeft daarbij meer dan vijf glazen gedronken
- 21% van de jongeren onder 18 geeft zelf aan daarbij aangeschoten te zijn geweest (bron: Jeugdmonitor 2007-2008) en van deze leeftijdsgroep is bekend, dat ze veel op moeten hebben om het überhaupt te voelen

- hersenen zijn in ontwikkeling tot een leeftijd van 24 jaar; daaronder is alcoholgebruik extra schadelijk en daarbij worden waardevolle talenten verkwanseld; 'Talenten benutten' is de slogan en het doel van de nieuwe Sociale Paragraaf in het kader van de Regionale Agenda van het SRE en dit project past daar dan ook prima in.

De procesevaluatie van het IVO van 2008 is gehouden onder de participerende partijen.

Daartoe zijn vragen gesteld aan:

- individuele leden van werkgroepen en stuurgroep
- individuele niet-leden van participerende partijen
- de drie werkgroepen
- de regionale conferentie d.d. 19 november 2008 op vier thema's

Aan de hand daarvan worden voor het vervolg van het project de volgende aanbevelingen gedaan voor 2009 en volgende jaren.

- ontwikkel en communiceer een handleiding per product/activiteit met concrete randvoorwaarden voor lokale implementatie
- organiseer een lerend netwerk voor gemeenten met succesverhalen, tips en valkuilen
- zorg voor continuïteit in media-aandacht op lokaal, regionaal en landelijk niveau
- het intern doorleiden van producten/activiteiten vanuit het project verdient in alle gemeenten de nodige aandacht
- zorg voor een terugkoppeling van gebruikers van aangeboden producten/activiteiten naar de projectorganisatie over gebruik en resultaten
- betrek alle gemeenten via de werkgroepen om gemeentelijke betrokkenheid te creëren
- veranker het regionale project en de doelstellingen ook in het lokale beleid
- speel regionaal in op specifieke behoeften aan ondersteuning van gemeenten
- benader ouders op directe manieren en via verschillende kanalen zoveel mogelijk via bestaande producten/activiteiten van 'Laat je niet flessen!'
- samenwerking, een langdurige aanpak en continuïteit van inzet op de drie pijlers (educatie en draagvlak, regelgeving en handhaving) is nodig om de ingezette cultuurverandering door te zetten.

### **Conclusies en aanbevelingen voor een vervolg vanuit gezondheids-, veiligheids-, sociaal-maatschappelijk en economisch perspectief.**

#### **Conclusies:**

- de aanpak is effectief gebleken, maar vergt een langjarige en meer structurele inzet van menskracht en middelen
- de tendens dat onze jeugd steeds jonger, steeds vaker en steeds meer alcohol gebruikt is gekeerd
- in absolute zin gebruikt onze jeugd nog te jong, te vaak en te veel alcohol
- het draagvlak voor jeugd alcoholpreventiebeleid, is wezenlijk toegenomen, maar vergt een blijvende inspanning
- het bewustzijns- en kennisniveau van ouders en verstrekkers van alcohol over de extra gevaren ervan voor jongeren is eveneens wezenlijk toegenomen, maar vergt ook een blijvende inspanning
- wet- en regelgeving bieden nog onvoldoende instrumenten om de jeugdgezondheid te waarborgen, waardoor ontwikkeling en afstemming van beleid, bundeling van invloed, kennis en ervaring een blijvende inspanning vereist

- gecoördineerde handhavinginzet heeft zijn vruchten afgeworpen en heeft geleid tot bewustzijns- en gedragsverandering bij notoire overtreders van de leeftijdsgrenzen, maar vergt een blijvende inspanning
- de aspecten vroegsignalering en nazorg zijn ingepast in de ketengerichte benadering van de problematiek; lokaal en regionaal blijft een multidisciplinaire aanpak en afstemming nodig om integraal en ketengericht te blijven werken
- de regionale aanpak op dit thema heeft geleid tot meer onderling begrip, samenwerking en een meer integrale manier van denken, communiceren en werken tussen allerlei organisaties met totaal verschillende doelstellingen, disciplines en karakteristieken; regionale afstemming, coördinatie, ontwikkeling en communicatie zal nodig blijven om synergetisch voordeel op het gebied van jeugdalcoholpreventie te behouden
- lokale verankering van de doelstellingen, inzet aan menskracht en middelen en op maat geleverde regionale ondersteuning is nodig om het project lokaal goed te implementeren
- kennis en ervaring moeten beter benut en lokaal en landelijk uitgewisseld worden (landelijke toolkit van Best Practices)

#### **Aanbevelingen:**

- zet het project voort volgens de ingezette en bewezen systematiek van de omgevingsbenadering
- neem als samenwerkingspartners het ingezette beleid, takenpakket lokaal en regionaal structureel op en wissel kennis, ervaringen en activiteiten uit
- wissel als regio kennis, ervaringen en activiteiten ook op landelijk niveau uit
- organiseer en financier lokale activiteiten lokaal
- verhoog de lokale urgentie om activiteiten en producten lokaal te implementeren
- organiseer en financier collectieve activiteiten regionaal
- boor aanvullende financieringsbronnen aan via provinciale en landelijke overheden, gezien de voorbeeldfunctie en voorlopersrol van onze regio
- gebruik het vervolgproject om regionaal de volgende zaken aan te pakken:
  - aandacht voor het thema bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2010
  - aandacht voor het thema in coalitie- en collegeprogramma's vanaf 2010
  - voorbereiding op de overdracht van de controlebevoegdheid en – verantwoordelijkheid voor de Drank- en horecawet van Voedsel en Waren Autoriteit naar gemeenten
  - 2009 als opmaat om meerjarige regionaal op maat lokale partijen te ondersteunen bij de implementatie van regionale producten en activiteiten
- benut bestaande regionale organisatie- en netwerkstructuren zo optimaal mogelijk voor coördinatie, expertise, terugkoppeling, communicatie en P.R.
- formuleer nieuwe specifieke, meetbare, acceptabele, realistische en tijdgebonden doelstellingen voor regionaal alcoholpreventiebeleid, met name ook voor het terugdringen van het zogenoemde binge drinken
- 'Laat je niet flessen!' is in al zijn uitingsvormen een redelijk bekend merk geworden en kan daarom als merk voor regio, ook op lokaal niveau, behouden worden na 2009.

Zowel uit de procesevaluatie van het IVO, als de regionale conferentie van 19 november 2008 is gebleken dat regionaal draagvlak bestaat voor deze conclusies en aanbevelingen.

## **Bijlage 2. Onderbouwing doelstellingen project 'Laat je niet flessen!' 2010-2013.**

Het project 'Laat je niet flessen!' 2006-2009 kent twee doelstellingen:

1. opschuiven van de startleeftijd qua alcoholgebruik:  
introductie en bestendiging van de norm: onder de 16 geen alcohol
2. afname van dronkenschap in het gehele publieke domein:  
introductie en sanctie van de norm: dronken jongeren op straat accepteren we niet langer, evenmin als het schenken aan dronken jongeren.

Beide doelstellingen zijn in de loop der jaren zinvol gebleken als uitgangspunt voor het regionale alcoholpreventiebeleid. Voor het vervolg is een korte evaluatie echter zinvol, alsmede het formuleren van concretere resultaten.

### **2.1 Doelstelling 1: opschuiven startleeftijd.**

#### *Bereiken doelstelling.*

De eerste doelstelling wordt langzaam maar zeker gerealiseerd. Uit gegevens van de Jeugdmonitor 2007-2008 van de GGD is te berekenen, dat de gemiddelde startleeftijd gestegen is van 12,2 (uitgangspunt: landelijk cijfer) naar 14,1 jaar. Gemiddelde startleeftijd is vanuit wetenschappelijk oogpunt geen correcte definitie. Bedoeld wordt die leeftijd, waarbij evenveel jongeren wel als niet al eens een glas alcohol genuttigd hebben. In het vervolg van het project zal deze term daarom niet meer gebruikt worden. Het is beter om per leeftijdscategorie de trends in drankgebruik te analyseren. Het drankgebruik onder 12-jarigen is in de periode 2003-2007 maar liefst 85% afgenomen en onder 15-jarigen met 30%.

#### *Doelgroep.*

Doelgroep van acties is de omgeving van jongeren van 10 tot en met 15 jaar. Richting verstrekkers van alcohol worden de drie pijlers ingezet om de beschikbaarheid van alcohol voor 16 minners te beperken. Richting ouders wordt veel gedaan aan voorlichting en educatie met als boodschap:

- ook duidelijke grenzen stellen helpt
- duidelijke afspraken maken helpt
- controle helpt
- koop geen alcohol voor je kind

Voor het onderdeel 'maken van duidelijke afspraken' zijn communicatiemiddelen ingezet, die de interactie tussen ouders en jongeren stimuleren zoals de flesactie op basisscholen, maar ook tijdens lokale en regionale evenementen. Hoewel het project zich dus vooral richt op de ouders en niet zozeer op de jongere zelf, is interesse bij de jongere zelf voor deze communicatiemiddelen wel nodig.

#### *Nieuwe ontwikkelingen.*

Op dit moment is de nieuwe Drank- en Horecawet in behandeling. Op 20 december 2007 is de motie Joldersma/Voordewind aangenomen. Daarin werd de regering verzocht een experiment mogelijk te maken waarbij een aantal gemeenten in staat worden gesteld om de leeftijdsgrens te verhogen tot 18 jaar. Gezien de huidige praktijk wordt voorgesteld de bestaande realistische communiceerbare doelstellingen en boodschap te hanteren conform de landelijke wetgeving lijn van Trimbos-instituut: geen alcohol onder de 16.

#### *Besluit stuurgroep Alcohol en jongeren d.d. 20 april 2009.*

Bestaande doelstelling 1 handhaven: 'Opschuiven van de startleeftijd qua alcoholgebruik: introductie en bestendiging van de norm: onder de 16 geen alcohol'

## **2.2 Doelstelling 2: aanpak openbare dronkenschap en doorschenken.**

### *Bereiken doelstelling.*

Meer dan de helft van de jongeren drinkt mixdranken of sterke drank. Maar liefst 63% van de jongeren van 16 tot 18 drinkt regelmatig vijf glazen alcohol of meer per gelegenheid. Dit wordt binge-drinken genoemd. Daarbij gaat het iets vaker om jongens dan om meisjes. Maar liefst 41% geeft aan de afgelopen vier weken aangeschoten of dronken te zijn geweest. Maar 17% van de ouders van 16 tot 18 jarigen adviseren hun kind om minder of niet te drinken, terwijl 60% het drinkgedrag van hun kind expliciet goedkeurt. Bijna alle jongeren van 16 tot 18, die alcohol drinken geven aan dat ze regelmatig thuis of bij vrienden thuis drinken. De trend van binge-drinken en aangeschoten of dronken worden onder jongeren is de afgelopen vier jaar iets gedaald tegenover een sterk stijgende trend eerder. Dit alles blijkt uit de Jeugdmonitor 2007-2008. Openbare dronkenschap komt dus nog veel voor onder jongeren. Hoewel de trend dus gekeerd is, komt dronkenschap nog veel voor.

Een ander punt uit de doelstelling is het doorschenken aan dronken personen. Zeer recent onderzoek van STAP en de Universiteit Twente toont aan, dat in 96% van de gevallen kennelijk dronken personen zonder problemen aan alcohol kunnen komen in de Brabantse horeca.

### *Definitie doelstelling en doelgroep.*

De achtergrond van de geformuleerde doelstelling was de bestrijding van het binge drinken, het drinken van grote hoeveelheden alcohol per gelegenheid vanuit het oogpunt van de jeugdgezondheid. Omdat gekozen is voor een aanpak op de drie pijlers, dus inclusief wetgeving en handhaving is gekozen voor aanpak van openbare dronkenschap, dus gebaseerd op artikel 453 van het Wetboek van Strafrecht. Hiervoor bestaat geen objectieve norm qua promillage of aantal glazen, omdat dronkenschap zich bij den ene persoon sneller uit dan bij de andere en afhankelijk is van geslacht, gewicht, leeftijd, drinkervaring en andere factoren. Er is dan ook geen universeel toepasbare norm aan te geven. Wel is bekend, dat hoe jonger men is, hoe minder men het punt van dronkenschap aan voelt komen met dus een hoger risico voor het oplopen van een black out en/of alcoholvergiftiging. Hersenen groeien zeker door tot een leeftijd van 24 jaar. Op die leeftijd hebben of krijgen jongeren over het algemeen verkering, werk, een eigen woning en gaan een ander stap- en drinkpatroon aannemen. Het is dan ook goed om de doelgroep jongeren, waar de aanpak openbare dronkenschap zich met name op richt af te bakenen op 16 tot 24 jaar. Drankgebruik onder die leeftijd wordt immers sowieso niet getolereerd. Overmatig drankgebruik boven die leeftijd valt niet in het kader van dit project.

### *Omvang problematiek.*

In de Jeugdmonitor 2007-2008 is aangegeven hoeveel jongeren de afgelopen 4 weken dronken zijn geweest in de leeftijd van 16-18 jaar. Deze gegevens extrapolierend naar de groep tot 24 jaar moet er mee rekening gehouden worden, dat wekelijks 's zaterdags onze regio tegen sluitingstijd van de horeca zo'n 7.500 dronken jongeren in die leeftijdsgroep telt. Dit is minimaal een op de tien. Dit probleem is niet middels een simpele maatregel op te lossen. Een pakket aan maatregelen, zo mogelijk positieve en preventieve is nodig om deze praktijk duurzaam te veranderen. Qua richtlijn verantwoord alcoholgebruik wordt aangesloten op communicatie van de landelijke norm. Op dit moment luidt die: maximaal 1 glas per dag voor vrouwen, maximaal 2 voor mannen en minimaal twee dagen per week geen alcohol.

*Strategisch plan van aanpak openbare dronkenschap.*

De stuurgroep stond in september 2008 de volgende aanpak van openbare dronkenschap voor:

- ketengerichte aanpak van dronken jongeren
- strafrechtelijke aanpak fietsers met meer dan 0,5 promille
- experiment aanpak aangeschoten 16 minners in uitgaansgebieden
- intensivering handhaving verstrekkers door VWA, politie en gemeenten
- stimulering van toegangsbeleid bij verstrekkers middels blaastesten
- beïnvloeding van wetgeving op landelijk niveau

Gezien de omvang van de problematiek is het zinvol dit strategisch plan medio 2009 tegen het licht te houden en te herijken. Op dat moment zal ook meer duidelijkheid ontstaan over eventuele nieuwe instrumenten vanuit het rijk om handhaving beter mogelijk te maken.

*Besluit stuurgroep Alcohol en jongeren d.d. 20 april 2009.*

Bestaande doelstelling 2 handhaven onder vermelding van de doelgroep: afname van dronkenschap in het gehele publieke domein: introductie en sanctie van de norm: dronken jongeren op straat accepteren we niet langer, evenmin als het schenken aan dronken jongeren natuurlijk onder 16 jaar, maar met name ook in de leeftijd van 16 tot 24 jaar.

### **Bijlage 3. Onderbouwing resultaten project 'Laat je niet flessen!' 2010-2013.**

Het is nodig om de beoogde resultaten SMART te formuleren: specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden. Aan het eind van 2013 wordt beoogd de volgende resultaten bereikt te hebben met het oogpunt de geformuleerde doelstellingen van het project te bereiken:

1. de leeftijd waarop jongeren hun eerste glas alcohol dronken is onder 16 minners minimaal gedaald tot de volgende niveaus:  
jonger dan 12 jaar: 3 % (in 2007: 6%)  
12-13 jaar: 10 % (in 2007: 20%)  
14-15 jaar: 20 % (in 2007: 29%)  
meetmethode: tweejaarlijks via jeugdmonitor GGD
2. het percentage jongeren, dat recent alcohol gedronken heeft, per leeftijdscategorie is minimaal gedaald tot de volgende niveaus:  
12-jarigen: 2% (in 2007: 2%)  
13-jarigen: 5% (in 2007: 10 %)  
14-jarigen: 10% (in 2007: 26%)  
15-jarigen: 25% (in 2007: 54%)  
meetmethode: tweejaarlijks via jeugdmonitor GGD
3. de verkoopgeneigdheid aan 16-minners is minimaal gedaald tot de volgende niveaus:  
gemiddeld: 50% (in 2008: 87%)  
horeca: 60% (in 2008: 95%)  
supermarkten: 40% (in 2008: 75%)  
sportkantines: 50% (in 2008: 89%)  
meetmethode: tweejaarlijks via nalevingsonderzoek middels mysteryshoppers Universiteit Twente.
4. het percentage jongeren, dat recent dronken of aangeschoten is geweest is minimaal gedaald tot de volgende niveaus:  
12 t/m 17 jarigen: 15% (in 2007: 21%)  
16 t/m 17 jarigen: 35% (in 2007: 41%)  
meetmethode: tweejaarlijks via jeugdmonitor GGD
5. het nalevingsniveau van het wettelijk verbod om door te schenken aan dronken personen (waarbij met name de focus ligt op de doelgroep van 16 tot 24 jaar) bedraagt minimaal 25% (landelijke proef in 2008: 4 %)  
meetmethode: begin 2013 via onderzoek middels mysteryshoppers Universiteit Twente
6. fris en/of kraanwater is in de horeca, jongerencentra, sportkantines en tijdens evenementen algemeen en goedkoper verkrijgbaar dan alcoholhoudende drank  
meetmethode: begin 2013 via onderzoek
7. minimaal 90% van de gemeenten voert een actief lokaal alcoholbeleid gericht op 3 of meer van de volgende doelgroepen:
  - ouders
  - horeca
  - sportkantines
  - supermarkten

- jongerencentra
  - hokken en keten
  - evenementen
  - scholen
  - jongeren van 16 tot 24 jaar
- meetmethode: inventarisatie bij de 21 gemeenten

## **4. Uittreksels recent landelijk en regionaal onderzoek.**

### **4.1. Recent landelijk onderzoek.**

In 2008 is het onderzoeksrapport 'Spelen met gezondheid' uitgebracht door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. RIVM Rapport 270232001/2008. Hier wordt het onderdeel, geschreven door Monique Kuunders, onverkort weergegeven.

#### **Alcohol.**

Het alcoholgebruik dat zich in de tienertijd ontwikkelt is vaak bepalend voor hoe met alcohol in het verdere leven wordt omgegaan. Maar heeft het ook gevolgen voor jongeren zelf? Welke factoren zorgen er eigenlijk voor dat jongeren alcohol gaan drinken? En hoe kan alcoholgebruik van jongeren voorkomen of verminderd worden?

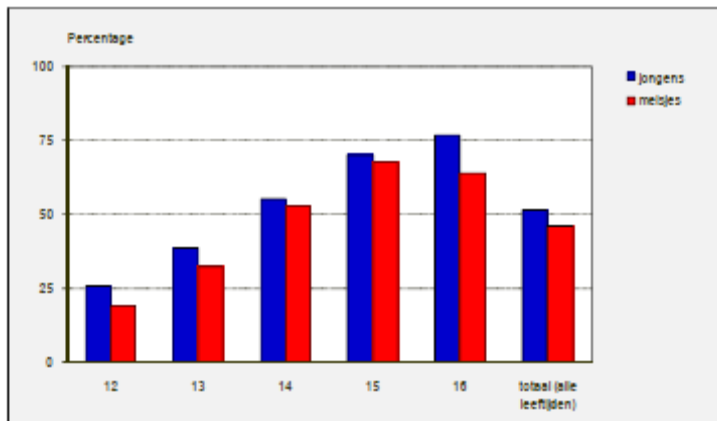
#### **Alcoholgebruik en schadelijk drinkgedrag: definities en begrippen**

In dit rapport wordt met 'alcohol' bedoeld: alcoholhoudende drank. Met 'alcoholgebruik' wordt het drinken van alcoholhoudende drank aangeduid. De term 'actuele drinkers' of 'drinkende jongeren' duidt op jongeren die bij onderzoek hebben aangegeven in de afgelopen maand alcoholhoudende drank te hebben gedronken. De term 'binge drinken' is bij het onderzoek naar alcoholgebruik in dit geval gedefinieerd als: één keer of vaker vijf glazen of meer op één gelegenheid gedronken. Voor jongeren geldt dat er geen ondergrens is aan te geven voor schadelijk alcoholgebruik, of een grens voor wat bij volwassenen wordt aangeduid met 'verantwoord alcoholgebruik'. Wel is duidelijk dat grotere hoeveelheden alcohol drinken schadelijker is dan het drinken van kleinere hoeveelheden. Ook geldt dat hoe vaker wordt gedronken, hoe meer alcohol uiteindelijk wordt geconsumeerd en hoe groter de kans op gezondheidsschade. Met een 'schadelijk drinkpatroon' wordt in dit rapport geduid op drinkgedrag waarbij veel en/of vaak alcohol gedronken wordt. Met jongeren worden hier voornamelijk tieners bedoeld.

#### **Hoeveel jongeren gebruiken alcohol?**

##### *Jongeren starten jong met alcoholgebruik en drinken veel en vaak*

Bij jongeren in Nederland is alcohol drinken op lage leeftijd heel gewoon en bovendien drinken ze veel en vaak. Dit is in het kort de conclusie uit het laatste grootschalige onderzoek naar gezondheidsgedrag onder jongeren met cijfers uit 2005 (Van Dorsselaer et al., 2007). Regelmatig drinken is al op jonge leeftijd eerder regel dan uitzondering. Dit is te zien aan het percentage leerlingen dat de afgelopen maand dronk: 23% van de 12-jarigen, 71% van de 16-jarigen (figuur 4.1.1). De eerste ervaringen met alcohol heeft het overgrote deel van de jongeren wanneer ze nog niet op het voortgezet onderwijs zitten. Ruim 50% van de 12-jarigen heeft al eens ooit gedronken. Dit stijgt snel tot een percentage van ruim 85% bij 15-jarigen.



**Figuur 4.1.1: Actuele drinkers op het voortgezet onderwijs naar leeftijd (percentage leerlingen dat alcohol heeft gedronken in de afgelopen maand) in 2005 (Bron: Van Dorsselaer et al., 2007).**

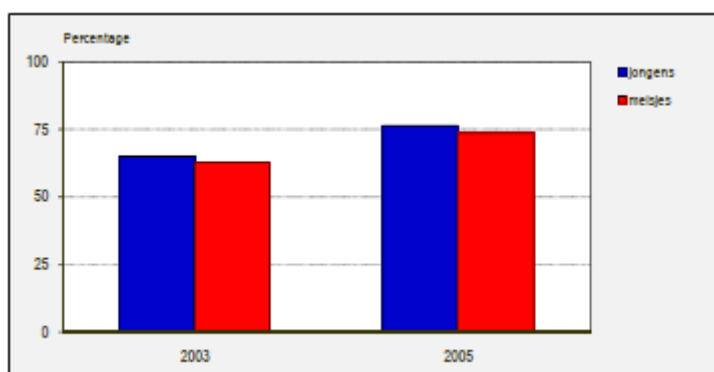
#### *Een kwart drinkt vaak, driekwart drinkt veel per keer*

Een kwart (25%) van de actuele drinkers van 12 tot en met 16 jaar drinkt meer dan één maal per week en driekwart (75%) van de actuele drinkers heeft de afgelopen maand aan binge drinken gedaan (Van Dorsselaer et al., 2007). Hoewel onder jongens vaker dan eens per week drinken gebruikelijker is dan onder meisjes, komt binge drinken bij jongens en meisjes vrijwel evenveel voor. Overigens geldt bij oudere tieners en jongvolwassenen dat er een duidelijk verschil is in schadelijk alcoholgebruik onder mannen en vrouwen: het aandeel mannen dat problematisch drinkt is ruim de helft groter dan het aandeel vrouwen (Van Dijk & Knibbe, 2005).

#### **Hoe zien trends in alcoholgebruik er uit?**

##### *Stabilisering van het alcoholgebruik van jongeren na jarenlange stijging*

Sinds begin jaren negentig zijn Nederlandse jongeren op steeds lagere leeftijd gestart met alcohol drinken en zijn ze steeds schadelijker gaan drinken. Sinds 2003 is de stijging van het aandeel drinkers echter gestopt. Bij de jongere scholieren van 12 tot en met 14 jaar is het alcoholgebruik tussen 2003 en 2007 zelfs afgenomen (Monshouwer et al., 2008). Jongeren zijn over de hele linie wel schadelijker gaan drinken: het aandeel van de drinkende jongeren dat binge drinkt is in 2005 bijna 10% hoger dan in 2003 (figuur 4.1.2) (Van Dorsselaer et al., 2007).

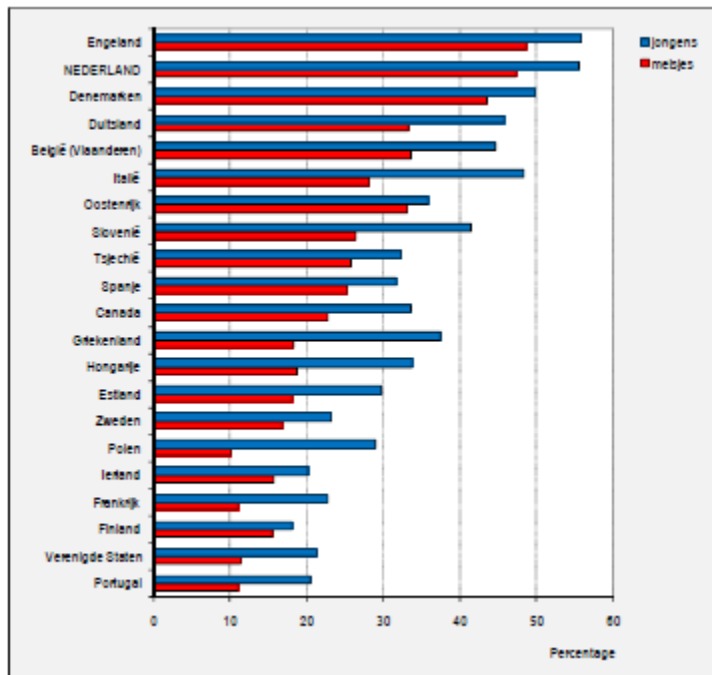


**Figuur 4.1.2.: Actuele drinkers dat binge drinkt (één keer of vaker minimaal vijf glazen of meer op één gelegenheid gedronken) onder scholieren op het voortgezet onderwijs in 2003 en 2005 (Bron: Van Dorsselaer et al., 2007).**

## Zijn er internationale verschillen in alcoholgebruik?

### *Nederlandse scholieren drinken vaak ten opzichte van andere Europese jongeren*

Nederlandse scholieren drinken vaak ten opzichte van andere Europese jongeren (figuur 3.2.3). Van de 15-jarige Nederlandse jongens drinkt ruim 55% wekelijks, net zoveel als de Engelse jongens die koploper zijn. Ook 15-jarige Nederlandse meisjes drinken vaker wekelijks dan hun Europese leeftijdgenoten, ruim 47%. Het percentage meisjes dat wekelijks drinkt is alleen in Engeland hoger. In Portugal en de Verenigde Staten wordt het minst vaak wekelijks gedronken; daar drinkt ruim 20% van de 15-jarige jongens wekelijks en 11% van de meisjes (Currie et al., 2004)



**Figuur 4.1.3: Percentage jongeren van 15 jaar dat wekelijks alcohol drinkt in geselecteerde EU-landen, de Verenigde Staten en Canada (Bron: Currie et al., 2004).**

Het beeld van vaakdrinkers bij Nederlandse jongeren wordt bevestigd door de ESPAD-studie waarin ook het alcoholgebruik van jongeren in verschillende landen wordt vergeleken (Hibell et al., 2004). Een kwart van de Nederlandse 15- en 16-jarige scholieren drinkt per maand tien keer of vaker alcohol. Hiermee gaan de Nederlandse scholieren in Europa aan kop. In Zweden is het percentage het laagst: hier heeft 1% van de 15- en 16-jarige scholieren tien of meer keer alcohol gedronken in de afgelopen maand. In het ESPAD- onderzoek zijn 35 Europese landen onderzocht (Hibell et al., 2004).

### *Ook met binge drinken gaan Nederlandse jongeren vrijwel aan kop*

Ook met 'binge drinken' voeren de Nederlandse scholieren (28%) samen met Ierland (32%) en het Verenigd Koninkrijk (27%) de Europese lijst aan. Franse scholieren 'bingen' met 9% het minst (Hibell et al., 2004). Overigens geeft maar 6% van de Nederlandse jongeren van 15 en 16 jaar aan dat ze twintig of meer keer in het leven dronken zijn geweest. Dit is laag vergeleken met de meeste andere EU-landen. En hierin ligt een paradox met de hoge score op binge drinken. Een verschillende interpretatie van het begrip 'dronkenschap' kan hierbij een rol spelen, omdat aan 'dronken zijn' geen minimaal aantal glazen wordt gekoppeld (Anderson & Baumberg, 2006). Deense jongeren scoren het hoogst op dronkenschap: ruim een derde (36%) van de Deense jongeren zegt twintig keer of vaker dronken te zijn geweest. In

Portugal, Griekenland en Frankrijk zegt slechts 3% zo vaak dronken te zijn geweest (Hibell et al., 2004).

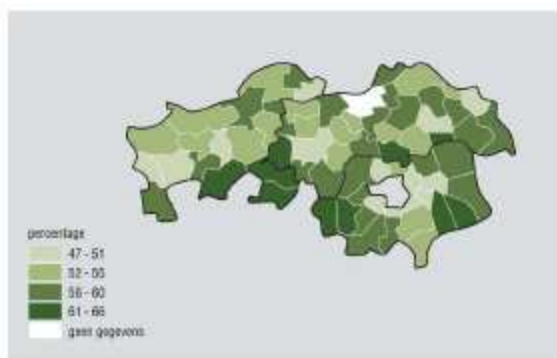
## Zijn er lokale verschillen in alcoholgebruik?

### *In het algemeen meer schadelijke drinkniveau's op het platteland*

In het algemeen komt een schadelijk drinkniveau meer voor bij mannen op het platteland dan bij mannen in de stad (Verdurmen et al., 2003). Dit geldt ook voor binge drinken tijdens het uitgaan (Bieleman et al., 1998). Bij het eerste zou religie een verklarende factor kunnen zijn. Het is bekend dat religie en etniciteit een factor zijn bij niet-drinken. Ook kan het verschil in vrijetijdsbesteding een rol spelen. Op het platteland zie je bijvoorbeeld dat meer in groepen wordt uitgegaan, waarbij binge drinken vaker plaatsvindt. In het bijzonder bij jongeren geldt dat in niet-stedelijke gebieden meer drinkgelegenheden zijn in de vorm van zogenaamde 'keten' (zelf gerunde clubhuizen, bijvoorbeeld in caravans of schuurtjes), terwijl in stedelijke gebieden doorgaans meer jongerencentra bestaan.

### *In stedelijke gebieden drinken minder jongeren*

Wat in het algemeen geldt, zien we ook bij jongeren: in de stedelijke gebieden in Noord-Brabant zijn minder jongeren die drinken (in de afgelopen vier weken) dan in niet-stedelijke gebieden. Dit is globaal het beeld uit de vergelijking van het percentage drinkende jongeren in Noord-Brabantse gemeenten (figuur 4.1.4). Een mogelijke verklaring is het hogere aandeel allochtone jongeren in de stedelijke gemeenten en de daarmee samenhangende verschillen in religie. In de gemeenten Breda, Roosendaal, Tilburg, Eindhoven en Helmond bestaat 10-20% van de bevolking uit niet-westerse allochtonen, terwijl in de meeste Noord-Brabantse plattelandsgemeenten dit niet meer dan 1-3% van de bevolking is (Den Hertog, 2007)



**Figuur 4.1.4: Percentage 12- tot en met 17-jarigen dat de afgelopen vier weken alcohol heeft gedronken per gemeente in de provincie Noord-Brabant (Bron: [www.ggdgezondheidsatlas.nl](http://www.ggdgezondheidsatlas.nl)).**

## Wat zijn de schadelijke gevolgen van alcoholgebruik?

### *Jongeren zijn gevoeliger voor alcohol schade dan volwassenen*

Om verschillende redenen zijn jongeren gevoeliger voor alcohol schade dan volwassenen (Verdurmen et al., 2006). Allereerst hebben jongeren doorgaans een kleiner lichaam, dat anders is van samenstelling dan dat van volwassenen. Ten tweede is het lichaam van jongeren nog in ontwikkeling en daarom kan bij langdurig zwaar gebruik van alcohol in het bijzonder de hersenontwikkeling geschaad worden. Dit kan blijvende schade aan denken en gedrag veroorzaken. Ook incidenteel overmatig alcoholgebruik kan al permanente hersenschade veroorzaken. Daarbij komt dat jongeren voor het verdovende effect van alcohol, een direct gevolg van alcohol drinken, juist minder gevoelig zijn. Waarschijnlijk ligt hierin deels de

reden dat jongeren meer geneigd zijn 'door te drinken'. Een belangrijk bijkomend punt is dat mensen die op jonge leeftijd starten met alcohol drinken, meer kans lopen op latere leeftijd een schadelijk drinkgedrag te ontwikkelen. Preventie en uitstellen van alcoholgebruik bij jongeren heeft dus zeker gezondheidsvoordelen op lange termijn (Verdurmen et al., 2006). Overigens wordt onder minderjarigen niet in alle gevallen het meeste alcohol gedronken. Voor vrouwen geldt dit wel, maar voor mannen niet. Onder jongvolwassen mannen wordt meer alcohol gedronken dan onder mannelijke tieners (Van Dijck & Knibbe, 2005). Voor het overgrote deel van deze groep geldt wel dat ze in hun tienertijd zijn gestart met regelmatig alcohol drinken.

#### *Bij jongeren openbaren zich vooral de acute consequenties van alcoholgebruik*

De alcoholgerelateerde gezondheidsschade die zich al op jonge leeftijd openbaart zijn vooral de acute consequenties van alcoholgebruik, zoals alcoholvergiftiging. Alcoholgebruik gaat echter ook gepaard met schade die zich op langere termijn uit, zoals hersenschade en kanker. Hoe jonger iemand begint met regelmatig en veel alcohol drinken, hoe jonger de leeftijd waarop deze consequenties zich kunnen openbaren. Tabel 4.1.1 bevat een opsomming van de diverse gezondheidsrisico's. Naast gezondheidsschade is er overigens ook alcoholgerelateerde schade, die niet direct te maken heeft met het effect van alcohol op de lichamelijke gezondheid (bijvoorbeeld verminderde leerprestaties).

#### *Huidige trend bij jongeren: een stijgend aantal ziekenhuisopnamen door alcohol*

In de periode van 2001-2005 is het aantal jongeren (16 jaar of jonger) dat met alcoholgerelateerde aandoeningen in het ziekenhuis werd opgenomen ieder jaar gestegen. In 2001 werden 263 jongens en meisjes opgenomen, in 2005 uiteindelijk 424 (Van Laar et al., 2007). De trend van meer ziekenhuisopnamen valt samen met een periode waarin jongeren in Nederland steeds jonger drinken en ook steeds risicovoller drinken.

#### *Alcoholgebruik van anderen bedreigt ook de gezondheid van jongeren*

Ook het alcoholgebruik van anderen is een bedreiging voor het gezond en veilig opgroeien van jongeren. Het gaat dan vooral om het alcoholgebruik van volwassenen. Dit kan consequenties hebben voor veiligheid buitenshuis (bijvoorbeeld door automobilisten onder invloed), maar ook binnen het gezin: in gezinnen met ouders die veel drinken komt mishandeling en verwaarlozing meer voor. Alcoholgebruik van de moeder tijdens de zwangerschap kan resulteren in neurologische en lichamelijke beschadigingen bij kinderen (FASD, Foetaal Alcohol Spectrum Disorder). Op preventie van deze gezondheidsbedreigingen gaat dit rapport niet verder in, maar alcoholpreventiemaatregelen, gericht op de hele bevolking en op drinken in het algemeen zullen bijdragen aan het minimaliseren van deze bedreigingen (Anderson & Baumberg, 2006).

**Tabel 4.1.1: Korte en lange termijn gevolgen van alcoholgebruik door jongeren (Bron: Verdurmen et al., 2006; Anderson & Baumberg, 2006).**

	<b>Drinkpatroon</b>	<b>Gezondheidsrisico's</b>
<b>Korte termijn gevolgen voor de gezondheid</b>	Vooraf schadelijke drinkpatronen (geregeld veel alcohol in een korte tijd drinken) hangen samen met acute gezondheidsschade.	<ul style="list-style-type: none"> <li>• opzettelijk en niet-opzettelijke verwondingen (ongevallen, geweld, zelfmoord)</li> <li>• risicovol seksueel gedrag</li> <li>• alcoholvergiftiging</li> </ul>
<b>Lange termijn gevolgen voor de</b>	Langdurig, regelmatig alcoholgebruik kan op den duur chronische schade aan diverse	<ul style="list-style-type: none"> <li>• zenuwschade en hersenschade</li> <li>• kanker (maagdarmkanaalkanker, leverkanker, borstkanker)</li> </ul>

<b>gezondheid</b>	organen veroorzaken.	<ul style="list-style-type: none"> <li>• gastroïntestinale, metabolische en endocriene aandoeningen (zoals levercirrhose).</li> <li>• hart- en vaatziekten</li> <li>• neuropsychiatrische aandoeningen (o.m. depressie en alcoholafhankelijkheid)</li> <li>• aandoeningen aan het bewegingsstelsel</li> <li>• vruchtbaarheidsaandoeningen</li> <li>• verminderde weerstand en meer risico op complicaties</li> </ul>
-------------------	----------------------	--

### **Wat is er bekend over de risicofactoren van alcoholgebruik?**

#### *Omgevingsfactoren en persoonsgebonden factoren beïnvloeden alcoholgebruik*

Risicofactoren voor alcoholgebruik zijn grofweg in te delen als omgevingsfactoren en persoonsgebonden factoren. Voor het veranderen van omgevingsfactoren bestaan omgevingsgerichte alcoholpreventiemaatregelen en persoonsgebonden factoren zijn doorgaans aanleiding voor maatregelen gericht op specifieke doelgroepen. Tabel 4.1.2 geeft een globaal overzicht van factoren en maatregelen gericht op alcoholgebruik door jongeren. Factoren die een risico vormen voor alcoholgebruik of probleemgebruik op latere leeftijd, maar die voor jongeren niet gelden, zijn hier niet genoemd.

#### *Omgevingsfactoren beïnvloeden elkaar onderling*

De bovenstaande factoren en maatregelen staan niet los van elkaar, maar beïnvloeden elkaar ook onderling (Holder, 1998). Ouders die zelf meer alcohol gebruiken zijn bijvoorbeeld toleranter ten aanzien van het alcoholgebruik van hun kinderen. Zo beïnvloedt de sociale omgeving de fysieke beschikbaarheid van alcohol. Een voorbeeld op grotere schaal: als regels (bijvoorbeeld verkoop van alcohol aan minderjarigen) beter worden gehandhaafd, zal ook minder alcohol worden verkocht. Naast een directe en indirecte invloed van omgevingsfactoren en maatregelen op alcoholgebruik, geldt andersom dat alcoholgebruik deze factoren en maatregelen weer beïnvloedt. Meer zichtbare, negatieve gevolgen van alcoholgebruik zullen bijvoorbeeld de tolerantie ten opzichte van alcoholgebruik doen afnemen.

**Tabel 4.1.2: Risicofactoren en preventiemaatregelen voor schadelijk alcoholgebruik bij jongeren (Bron: Busch et al., 2007a; Kuunders & Van Laar, 2007).**

Risicofactoren	Preventiemaatregelen
<i>Omgevingsfactoren</i>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Financiële factoren (betaalbaarheid van alcoholconsumptie).</li> <li>• Accijnzen, verbod op happy hours en goedkope aanbiedingen.</li> <li>• Sociale factoren (status van alcohol in de sociale en culturele omgeving).</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Opvoedingsondersteuning, reclamebeperkingen, voorlichting en educatie.</li> <li>• Fysieke omgevingsfactoren (verkrijgbaarheid van alcoholhoudende drank).</li> <li>• Vergunningstelsel, beperking in verkooptijden, lagere leeftijdsgrenzen, verbod op doorschenken bij dronkenschap, aparte kassa voor alcoholverkoop.</li> </ul>
<i>Persoonsgebonden factoren</i>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Overig middelengebruik (roken en alcoholgebruik gaan vaak hand in hand).</li> <li>• Mensen met psychische stoornis meer kans op hoog alcoholgebruik.</li> <li>• Leeftijd en geslacht.</li> <li>• Schadelijk drinkpatroon.</li> <li>• Erfelijke factoren of probleemdrinken door ouders.</li> <li>• Sociaaleconomische status en opleiding.</li> <li>• School-dropout.</li> </ul>	Deze factoren spelen een rol bij doelgroepgerichte (selectieve) interventies en bij vroegsignalering van problematisch alcoholgebruik.
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Alcoholgebruik door moeder tijdens de zwangerschap.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Prenataaladvies en preconceceptie-advies.</li> </ul>

*Alcoholgebruik hangt vaak samen met andere risico's*

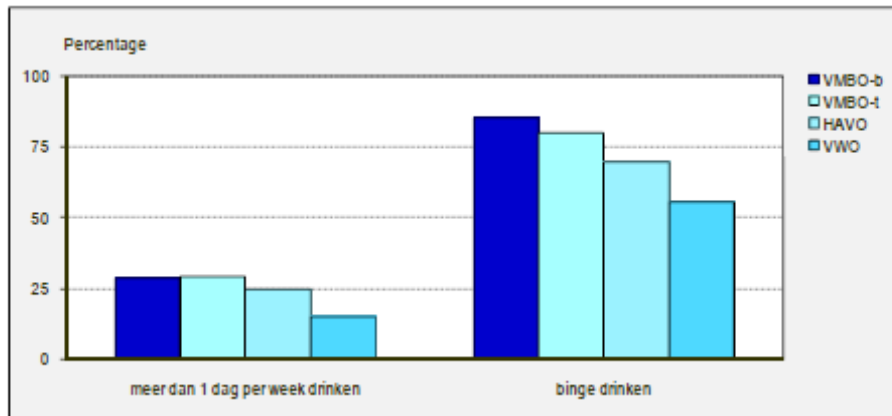
Alcoholgebruik gaat vaak samen met andere risico's. Dat wil zeggen dat alcoholgebruik kan leiden tot gedrag dat op zichzelf ook weer een reeks negatieve gevolgen kan veroorzaken, zoals agressief gedrag. Of het kan gemeenschappelijke oorzaken hebben met ander risicogedrag, zoals spijbelen of crimineel gedrag. Ook spelen de situaties waarin alcohol gebruikt wordt een rol in de potentiële schade die het kan opleveren. Bij uitgaan en alcohol speelt agressie bijvoorbeeld eerder, terwijl onveilige seks eerder een rol speelt in een kleinere setting. Oorzaak en gevolg zijn wat dat betreft niet altijd duidelijk te onderscheiden (Verdurmen et al., 2006).

**Zijn er subgroepen van jongeren die hoogrisicogroepen vormen?**

*Hoe lager het schoolniveau, hoe schadelijker er gedronken wordt*

Globaal gezien geldt dat hoe lager het schoolniveau, hoe schadelijker er gedronken wordt. Het aandeel drinkers dat vaak (meer dan éénmaal per week) en dat veel (één keer of vaker vijf glazen of meer op één gelegenheid gedronken) alcohol drinkt is groter bij lager opgeleiden

(figuur 4.1.5). Het percentage actuele drinkers (de afgelopen maand alcohol gedronken) op de verschillende schoolniveaus verschilt ook een beetje, maar dat zijn geen significante verschillen. De jongeren van de verschillende schoolniveaus geven wel bijna hetzelfde aan, als het gaat om het toestaan van drinken door hun ouders (Van Dorsselaer et al., 2007). Een lagere opleiding wijst dus op vaker en méér drinken, terwijl de opstelling van de ouders ten aanzien van drinken volgens de jongeren zelf niet anders is (Van Dorsselaer et al., 2007). Een lagere opleiding wijst dus op vaker en méér drinken, terwijl de opstelling van de ouders ten aanzien van drinken volgens de jongeren zelf niet anders is.



**Figuur 4.1.5: Meer dan één dag per week drinken en binge drinken (één keer of vaker vijf glazen of meer op één gelegenheid gedronken) onder actuele drinkers per schoolniveau, in 2005 (Bron: Van Dorsselaer et al., 2007).**

#### *Minder allochtone jongeren drinken en hun ouders staan het ook minder toe*

Onder allochtone jongeren komt alcoholgebruik veel minder voor dan onder autochtone jongeren en hun ouders staan het ook minder toe. Het aandeel actuele drinkers onder allochtone jongeren (22%) is ruim de helft kleiner dan onder autochtone leerlingen (56%). De tolerantie van ouders is ook significant verschillend. Ouders van autochtone leerlingen zijn veel toleranter dan ouders van allochtone leerlingen. Onder de groep die wel alcohol drinkt wordt door allochtone jongeren bovendien minder vaak gedronken. Slechts 18,2% van de allochtone, drinkende jongeren drinkt meer dan één dag per week, ten opzichte van 26,4% van de autochtone, drinkende jongeren (Van Dorsselaer et al., 2007). Een allochtone afkomst gaat dus gepaard met minder kans op alcoholgebruik. Religie speelt hier waarschijnlijk deels een rol bij.

#### *Binge drinken komt bij autochtone en allochtone drinkers evenveel voor*

Bij de allochtone jongeren die wel alcohol drinken, komt binge drinken (één keer of vaker vijf glazen of meer op één gelegenheid gedronken) net zoveel voor als bij autochtonen. Hoewel minder allochtone jongeren alcohol gebruiken en degenen die dat wel doen minder vaak drinken, gebeurt binge drinken door driekwart van de actuele drinkers in beide groepen (Van Dorsselaer et al., 2007).

### **Met welke interventies en beleidsmaatregelen kan alcoholgebruik bij jongeren worden aangepakt?**

#### *Meest effectieve maatregelen reguleren het aanbod van alcoholhoudende drank*

De meest effectieve maatregelen om alcoholgebruik te verminderen of te voorkomen zijn maatregelen die het aanbod van alcoholhoudende drank reguleren. Deze maatregelen richten zich weliswaar niet direct op de jongeren zelf, maar op de omgeving van jongeren (Van Baal et al., 2008; Achterberg, 2007; Anderson & Baumberg, 2006; Holder, 2006; Meijer et al.,

2006; NIAAA, 2006; Verdurmen et al., 2006; Room et al, 2005). Het effect van deze maatregelen is in Nederland nauwelijks onderzocht, maar er is in het buitenland wel veel onderzoek gedaan, zij het niet altijd specifiek met betrekking tot jongeren. Herhaaldelijk komen de volgende maatregelen daarbij naar voren als effectief en rendabel (kosteneffectief):

- Prijsmaatregelen.

In het algemeen geldt dat een hogere prijs leidt tot minder alcoholgebruik. Er is wel sprake van zogenaamde prijsinelasticiteit: daling in alcoholgebruik is niet evenredig met de prijsverhoging; de daling is minder sterk. De grootte van de prijselasticiteit is afhankelijk van diverse factoren, waaronder het type drank. Specifiek voor jongeren geldt dat prijs of accijnsmaatregelen meer invloed hebben op zware, frequente drinkers dan op matige drinkers. Bovendien lijkt de prijs meer impact te hebben op jonge leeftijd en wordt die minder als de leeftijd toeneemt (Anderson & Baumberg, 2006).

- Leeftijdsgrenzen, inclusief handhaving.

Er bestaat sterk bewijs uit buitenlands onderzoek dat een verhoging van leeftijdsgrenzen leidt tot minder alcoholgebruik en minder alcoholgerelateerde ongevallen en letsels bij jongeren. Los hiervan blijkt dat een bescheiden toename in handhaving van leeftijdsgrenzen de verkoop van alcohol aan minderjarigen al met tientallen percentages kan doen dalen (Anderson & Baumberg, 2006). In Nederland is de handhaving van leeftijdsgrenzen sinds een wetswijziging in 2002 meermaals onderzocht. Het bleek herhaaldelijk dat in winkels en in de horeca de leeftijdsgrenzen voor alcoholverkoop slecht tot niet nageleefd worden (Gosselt, 2006; Bieleman et al., 2006).

- Verkooptijden.

Diverse buitenlandse onderzoeken lieten zien dat een verlenging van openingstijden in de horeca leidde tot meer alcoholgerelateerde incidenten waarbij de politie moest ingrijpen. Ook onderzoek naar extra dagopening van winkels liet een toename van alcoholgerelateerd (huiselijk) geweld en openbaar dronkenschap zien (Anderson & Baumberg, 2006).

- Aantal en plaats van verkooppunten.

Een toename in verkooppunten van alcohol, waar die er eerst niet waren, heeft een impact op alcoholgerelateerde incidenten en alcoholgerelateerde ziekenhuisopnamen, zo blijkt uit buitenlands onderzoek (Anderson & Baumberg, 2006). Specifiek voor jongeren geldt dat meer verkooppunten dicht bij elkaar (een hogere dichtheid aan verkooppunten) samenhangt met binge drinken onder studenten en onder 16- en 17-jarigen (Anderson & Baumberg, 2006).

De verkooppunten van alcoholhoudende drank vormen de gebruikelijke setting voor maatregelen die gericht zijn op het aanbod van alcoholhoudende drank. In Nederland geven jongeren overigens aan dat ze naast horeca, supermarkten en slijterijen, ook alcohol krijgen of kopen via hun vrienden en ouders en in zogenaamde 'keten' (Bieleman et al., 2006). Bovendien hebben veel verenigingen en sportclubs vergunningen voor het schenken van alcoholhoudende drank en wordt op schoolfeesten van middelbare scholen vaak alcohol verstrekt (VWA, 2004; Mulder, 2005). Uit een vergelijkend onderzoek blijkt dat Nederlandse jongeren de verkrijgbaarheid van alcoholhoudende drank gunstiger inschatten dan de Franse jongeren (Knibbe et al., 2005).

#### *Reclamerestricties hebben een klein effect op alcoholconsumptie*

Reclamerestricties hebben een klein effect op alcoholconsumptie (Anderson & Baumberg, 2006; Meijer et al., 2006). In verhouding tot een accijnsverhoging van 25%, zal een volledig reclameverbod ongeveer een derde zoveel impact hebben, zo is berekend voor de bevolking

van 12 jaar en ouder (Meijer et al., 2006; Chisholm et al., 2004). Overigens zijn kinderen en jongeren gevoeliger voor de media en reclame dan volwassenen (Anderson & Baumberg, 2006). Beperkingen voor alcoholreclame zijn in het beste geval zowel op de inhoud als op de omvang van reclame gericht. Van de EU-lidstaten heeft Frankrijk wat dat betreft de meest brede beperkingen. Daar is alcoholreclame niet toegestaan op televisie of in bioscopen. In andere media is de inhoud van reclame flink beperkt en zijn ook grenzen gesteld aan de tijdstippen en plekken waarop reclame gemaakt mag worden (Achterberg, 2007; Anderson & Baumberg, 2006).

#### *Voorlichting heeft vooral effect op kennis en houding*

Massamediale voorlichting en voorlichting op school hebben vooral effect op kennis over en houding tegenover alcoholgebruik. Op zichzelf is van alcoholvoorlichting geen effect te verwachten op het terugdringen of uitstellen van alcoholgebruik bij jongeren (Anderson & Baumberg, 2006; NIAAA, 2006). Ook naar effecten van voorlichting zijn vrijwel geen uitgebreide studies gedaan in Nederland, maar wel in het buitenland. Alcoholvoorlichting wordt in Nederland wel veel toegepast. Enkele buitenlandse educatieve interventies zijn wel als effectief uit onderzoek gekomen. Deze lijken gemeen te hebben dat ze van interactieve methodieken gebruik maken (zoals discussies en rollenspelen), maar het is onduidelijk in hoeverre ze in de Nederlandse praktijk passen (Cuijpers et al., 2006; Meijer et al., 2006; Verdurmen et al., 2006). In Nederland kunnen jongeren via scholen goed bereikt worden voor voorlichting en educatie. Op veel scholen wordt in meer of mindere mate aandacht aan alcoholgebruik besteed. Schoolgerichte alcoholinterventies beperken zich meestal tot voorlichting en educatie (Cuijpers et al., 2006).

#### *Community interventies (samengestelde interventies) hebben veel potentie*

Bij 'community' interventies worden verschillende typen alcoholpreventiemaatregelen in een preventieprogramma gecombineerd en uitgevoerd in een afgebakende gemeenschap (bijvoorbeeld een wijk). Betrokkenheid van diverse actoren is een cruciaal aspect. Resultaten van buitenlandse experimenten met deze interventies hebben veelbelovende, maar wisselende uitkomsten. Sommige experimenten vertoonden grote effecten op alcoholgebruik en alcoholgerelateerde problemen zoals rijden onder invloed. Maar er waren ook experimenten waarbij geen effect was (Cuijpers et al., 2006; NIAAA, 2006; Stafström, 2007; Sweet & Moynihan, 2007). Resultaten uit Nederlandse vergelijkende studies van community interventies zijn er niet, hoewel momenteel wel alcoholpreventieprojecten met een community benadering uitgevoerd en geëvalueerd worden (Busch & Planken, 2007). De Handleiding Lokaal Alcoholbeleid uit 2007 gaat uit van een benadering met samengestelde interventies (Van Dalen et al., 2007). In community interventies worden diverse activiteiten in diverse settings met diverse partners uitgevoerd. Een duidelijke regierol is daarbij belangrijk (Sweet & Moynihan, 2007). De Handleiding Lokaal Alcoholbeleid uit 2007 stelt dat in Nederland de gemeente de regierol op zich zou moeten nemen (Van Dalen et al., 2007).

#### *Ouderinterventies in het buitenland effectief gebleken*

Een aantal ouderinterventies (gezinsgerichte interventies) bleek in het buitenland effectief, ook voor kinderen met een hoger risico. In Nederland worden dit soort interventies niet toegepast. Bovendien is het de vraag of ze, als ze worden toegepast, de juiste (hoogrisico)doelgroep bereiken (Cuijpers et al., 2006). Ouders hebben vooral bij het beginnen met drinken een grote invloed op hun kinderen door hoe ze regels stellen en hoe ze zelf met alcohol omgaan, zo blijkt uit recente onderzoeken onder Nederlandse jongeren en hun ouders (Van der Vorst, 2007; Vet & Van der Eijnden, 2007). Dit suggereert dat ouders een belangrijke intermediair zijn voor alcoholpreventie gericht op jongeren. Maar in het kader van de onderzoeken zijn geen gezins- of ouderinterventies getest. Een contract tussen ouders en

kinderen, met afspraken over alcoholgebruik, is recent wel gelanceerd als nieuwe onderdeel van de campagne 'Voorkom alcoholshade bij uw kind' (Trimbos-instituut, 2008).

*Weinig bekend over effectiviteit van selectieve en geïndiceerde interventies in Nederland*

Er is weinig bekend over de effectiviteit van selectieve en geïndiceerde interventies gericht op alcoholgebruik die in Nederland worden uitgevoerd (Meijer et al., 2006; Cuijpers et al., 2006). In het bijzonder GGZ-instellingen en instellingen voor verslavingszorg voeren selectieve interventies uit (gericht op specifieke groepen jongeren met een hoger risico op alcoholgerelateerde problemen).

Bijvoorbeeld een groepsinterventie voor Kinderen van Verslaafde Ouders of een integrale aanpak met betrekking tot Uitgaan en drugs. De JGZ geeft individuele voorlichting over de rol van ouders en voor jongeren zelf in het omgaan met alcoholgebruik. Naar dit soort selectieve interventies is vrijwel geen effectiviteitsonderzoek gedaan (Meijer et al., 2006). Geïndiceerde interventies voor jongeren (gericht op personen die al risicovol drinkgedrag vertonen) bestaan pas sinds kort. Recent is een aantal ziekenhuizen in Nederland een 'alcoholpoli' gestart. Hier krijgen kinderen die met een alcoholvergiftiging bij de kinderarts terecht zijn gekomen een korte interventie (Busch & Kuunders, 2007). Resultaten zijn nog niet bekend. Voor volwassenen bestaat een aantal internetinterventies die lijken te werken, maar voor jongeren bestaan deze niet (Meijer et al., 2006). Overigens zijn er wel geïndiceerde interventies voor jongeren die zich richten op problemen die met alcoholgebruik kunnen samenhangen. Bijvoorbeeld de 'Grip op je dip' cursus (voor jongeren vanaf 16 jaar). Deze lijkt een gunstig effect te hebben op depressiviteitsklachten (Meijer et al., 2006). Maar het is onduidelijk of dit soort interventies ook op alcoholgebruik een gunstig effect hebben.

*Omgevingsgerichte maatregelen zijn goedkoper dan persoonsgerichte maatregelen*

Los van de effectiviteit zijn omgevingsgerichte maatregelen, zoals prijsmaatregelen en beschikbaarheidsbeperking, relatief goedkoop in vergelijking tot persoonsgerichte maatregelen, zoals voorlichting en educatie. Prijsmaatregelen in de vorm van accijnsheffing kunnen zelfs geld opleveren (Anderson & Baumberg, 2006; Dekker et al., 2006). Omgevingsgerichte maatregelen zijn dus, uitgaande van effectiviteit in combinatie met de kosten, veel rendabeler dan maatregelen gericht op de (potentiële) alcoholgebruikers zelf. Voorlichting en educatie worden het meest rendabel ingezet voor het creëren van draagvlak voor andere interventies en maatregelen. Ook kan voorlichting jongeren met alcoholgerelateerde problemen zich daarvan bewust maken. (Meijer et al., 2006; Anderson & Baumberg, 2006; Dekker et al., 2006).

*Effectief alcoholbeleid gebruikt diverse maatregelen naast elkaar*

Tenslotte blijkt dat van alcoholbeleid het meeste effect verwacht mag worden als diverse maatregelen naast elkaar bestaan (Busch et al., 2007b). Zowel voor lokale preventie als voor regionaal alcoholbeleid constateerden onderzoekers dat een integrale benadering het meest succesvol zal zijn (Holder, 1998; Holder, 2000; Stafström et al., 2006; Horlings & Scoggins, 2006; Edwards, 2001).

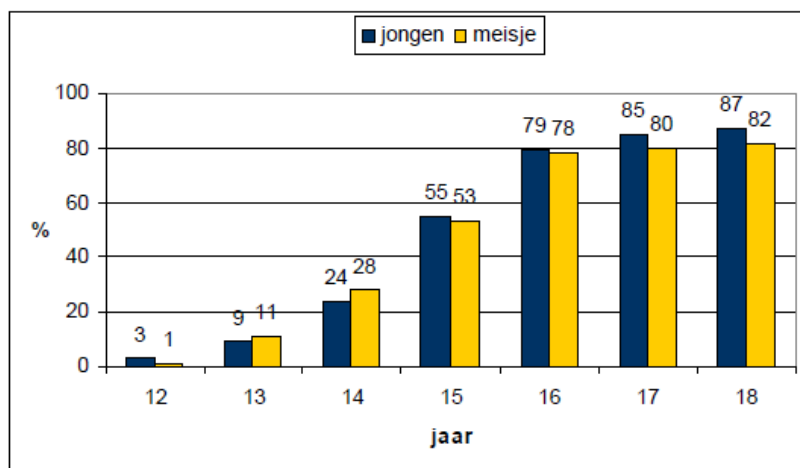
## 4.2 Recent regionaal onderzoek.

In 2008 is door de GGD Brabant-Zuidoost de Jeugdmonitor Alcohol, drugs en roken uitgebracht. De volgende tekst is overgenomen uit de Infokaart Jeugdmonitor 2007-2008, 12 t/m 18 jaar van GGD Brabant-Zuidoost.

### Alcoholgebruik onder jongeren

Ongeveer de helft (51%) van de Nederlandse scholieren (12 t/m 18 jaar) op het voortgezet onderwijs heeft recent alcohol gedronken. De meeste scholieren beginnen met drinken als zij tussen de 11 en 15 jaar oud zijn; 85% van de leerlingen heeft op 15-jarige leeftijd of jonger kennis gemaakt met alcohol.

In de regio Zuidoost-Brabant heeft, net als landelijk, bijna de helft (48%) van de 12 t/m 18 jarigen recent alcohol gedronken. Op 12 jarige leeftijd heeft 2% recent alcohol gedronken, bij de 18 jarigen is dit 85% (zie figuur 1). Van de jongeren in de regio Zuidoost-Brabant heeft ruim de helft (55%) het eerste glas alcohol gedronken op een leeftijd van 15 jaar of jonger. Dit percentage is lager dan het landelijke gemiddelde. Zes procent heeft het eerste glas op een leeftijd jonger dan 12 jaar gedronken.



**Figuur 4.2.1** Percentage jongeren dat recent (in de afgelopen 4 weken) alcohol heeft gebruikt naar leeftijd en geslacht.

### Overmatig alcoholgebruik.

Overmatig alcoholgebruik door volwassenen is schadelijk en brengt een verhoogd risico op verschillende vormen van kanker met zich mee. Om verschillende redenen zijn jongeren veel gevoeliger voor alcoholische schade dan volwassenen. Regelmatig alcoholgebruik kan de groei van belangrijke organen als hersenen, lever en nieren vertragen. Hersenbeschadigingen treden vooral op in delen die belangrijk zijn voor het geheugen en het leervermogen. Daarnaast geldt dat hoe jonger kinderen alcohol in aanraking komen, hoe groter de kans is op overmatig gebruik op latere leeftijd. Jongeren zijn ook meer geneigd om 'door te drinken', omdat ze voor het verdovende effect van alcohol, een direct gevolg van alcohol drinken, juist minder gevoelig zijn.

Ruim één derde van de jongeren (34%) in de regio Zuidoost-Brabant heeft recent bij minimaal één gelegenheid 5 of meeglazen alcohol gedronken. Dit noemt men binge drinken. Landgezien is dit percentage vergelijkbaar (36%). Bij de 16 t/m 19 jarigen is dit zelfs 63%.

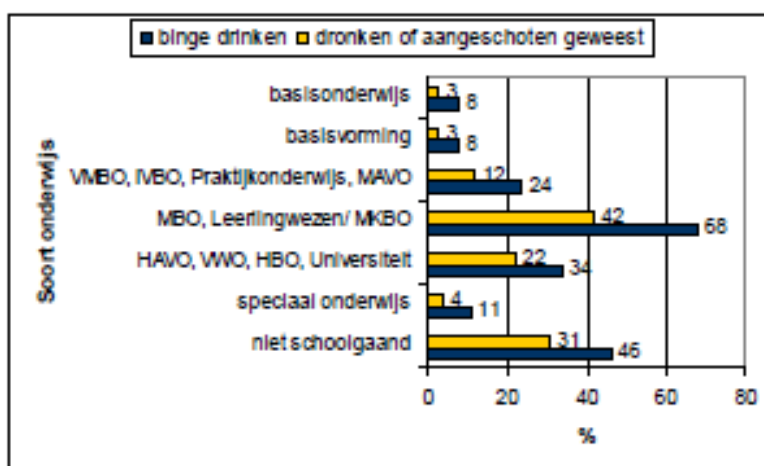
Hoewel landelijk geen verschillen tussen jongens en meisjes zijn gevonden, zijn jongens in Brabant Zuidoost vaker binge drinkers dan meisjes (37% vs 31%).

Daarnaast is ruim één op de vijf jongeren (21%) recent aangeschoten geweest. Ook dit cijfer komt weer overeen met het landelijke gemiddelde (22%). Bij jongens in Zuidoost-Brabant komt dit vaker voor (24%) dan bij meisjes (18%). Uit landelijke cijfers blijkt dat alleen op 17-18 jarige leeftijd meer jongens (63%) recent dronken zijn geweest dan meisjes (44%). Onder 16 t/m 18 jarigen is 41% in de afgelopen vier weken wel eens dronken of aangeschoten geweest.

### Welke risicofactoren spelen een rol?

Risicofactoren voor alcoholgebruik zijn in omgevings- en persoonsgebonden factoren. Tot de omgevingsfactoren behoren sociale acceptatie van het alcoholgebruik door jongeren, verkrijgbaarheid en betaalbaarheid van alcohol. Zo kunnen ouders die zelf meer alcohol gebruiken toleranter zijn ten aanzien van alcoholgebruik van hun kinderen. Het opleidingsniveau van de jongere en de gezinssamenstelling worden in dit kader gezien als indicatoren voor omgevingsfactoren. Daarnaast spelen persoonsgebonden factoren een rol als het overig middelengebruik (bijvoorbeeld roken), prestaties op school (uitval) een psychische stoornis, leeftijd, geslacht of erfelijke factoren. In een landelijk onderzoek onder VMBO, HAVO en VWO scholieren geldt dat hoe lager het schoolniveau, hoe schadelijker er gedronken wordt. Het aandeel drinkers dat vaak (meer dan éénmaal per week) en dat veel (één keer of vaker 5 glazen of meer op één gelegenheid gedronken) alcohol drinkt, is groter bij lager opgeleiden.

In de regio Zuidoost-Brabant wordt door MBO-leerlingen vaker alcohol gebruikt dan door leerlingen van andere soorten onderwijs. Zowel het percentage binge drinkers als het percentage in de afgelopen 4 weken dronken of aangeschoten is geweest is het hoogst onder deze leerlingen (zie figuur 4.2.2).



**Figuur 4.2.2: Percentage binge drinkers en dronken of aangeschoten geweest in de afgelopen 4 weken, naar soort onderwijs.**

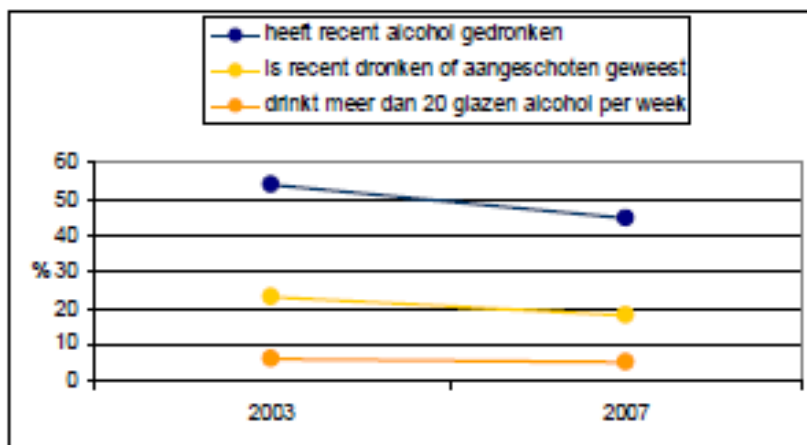
De gezinssamenstelling is ook van invloed op de mate van alcoholconsumptie. Door jongeren uit éénoudergezinnen en nieuw gevormde gezinnen wordt vaker (beiden 37%) 5 glazen of meer gedronken bij één gelegenheid, dan door jongeren uit tweeouder gezinnen (33%). Deze jongeren zijn eveneens minder vaak (20%) dronken of aangeschoten geweest in de afgelopen 4 weken, dan jongeren uit éénouder gezinnen (26%).

### Wat drinken jongeren zoal?

De meeste jongeren die recent alcohol hebben gedronken (77%) drinken bier. Dit zijn vooral jongens (93% vs 59% bij meisjes). Daarnaast zijn mixdrankjes en pre-mixdrankjes, zoals breezers nog steeds populair onder alcoholdrinkende jongeren, met name bij meisjes. Achtenzestig procent van de meisjes drinkt mixdrankjes ten opzichte van 42% van de jongens; 59% van de meisjes breezers vs 46% van de jongens. Ook uit landelijk onderzoek onder scholieren op het voortgezet onderwijs blijkt dat bier het meest gedronken wordt, gevolgd door breezers en mixdrankjes.

### Trends in alcoholgebruik

Uit landelijke cijfers met betrekking tot alcoholgebruik onder scholieren blijkt dat dit sterk is toegenomen van 45% in 1992 tot 58% in 2003. Het alcoholgebruik is met name toegenomen onder jonge meisjes tussen de twaalf en veertien jaar [4]. Zet deze stijging zich nog steeds voort? In 2003 is een gezondheidspeiling uitgevoerd in de regio Zuidoost-Brabant onder 12 t/m 17 jarige jongeren. Om een vergelijking te kunnen maken zijn de 18-jarigen en de Eindhovense jongeren uit de huidige enquête gehaald. Ten opzichte van 2003 is het percentage jongeren dat alcohol heeft in de afgelopen 4 weken afgenomen van 54% naar 45% (zie figuur 4.2.3). Ook zijn minder jongeren dronken of aangeschoten geweest in de afgelopen 4 weken en dronken minder jongeren meer dan 20 glazen alcohol per week.



**Figuur 4.2.3: Alcoholgebruik van 12 t/m 17 jarigen in de regio Brabant-Zuidoost (excl. Eindhoven) in 2003 en 2007.**

Alcoholproblematiek staat al jaren hoog op de politieke agenda en deze aandacht mag niet verslappen. Veel gemeenten in Zuidoost-Brabant werken aan een integrale aanpak tegen alcoholmisbruik onder jongeren, waaronder het project 'Laat je niet flessen'. Dit is een goede ontwikkeling, die zijn vruchten afwerpt, maar zeker voortgezet moet worden. Alcohol op jonge leeftijd kan namelijk leiden tot onherstelbare schade en vormt een groter risico voor alcoholverslaving op latere leeftijd.

## **Bijlage 5. Producten en interventies project 'Laat je niet flessen!' 2006-2009.**

In de periode 2006 tot 2010 zijn meer dan 40 verschillende producten en interventies ontwikkeld onder de vlag van het project 'Laat je niet flessen!'. Per werkgroep worden ze nog even opgesomd.

### **Stuurgroep**

- Persberichten
- Flessenpost
- [www.sre.nl/alcoholenjongeren](http://www.sre.nl/alcoholenjongeren)
- Standaard presentatie
- Projectpresentaties binnen en buiten regio
- Poliklinieken jeugd & alcohol in Eindhoven en Veldhoven
- Toolkit

### **Werkgroep 1: educatie en draagvlak.**

#### **Algemeen inzetbaar pakket**

- Ouderfolder
- Logo
- Artikelenreeks
- TV-spot
- Radio-spot
- Poster
- Internetbanner
- Campagne toolkit
- Tasjes
- Polo-shirts
- Roll-up banner
- Poster hersenen
- Winkelwagenmuntjes

#### **Specifiek inzetbaar pakket**

- Projectfolder
- Pennen
- JGZ-interventie
- Flesactie
- Buurten-actie
- Handleiding peerinzet en handleiding training peers
- Integraal regioplan ouders/opvoeders

### **Werkgroep 2: beleid en regelgeving**

- Inventarisatie alcoholbeleid gemeenten
- Beleidsmodel horecastappenplan
- Alcoholbeleid voortgezet onderwijs
- Pilot keetbeleid de Kempen
- Keetbeleid
- Verbeterplan naleving sportkantines
- Evenementenbeleid
- APV-beleid
- Verbeterplan naleving DHW horeca

### **Werkgroep 3: handhaving**

- Leeftijdsinspecties
- Leerstraf
- Strategisch plan van aanpak openbare dronkenschap
- Pilot doorschenken
- Handhavingsacties openbare dronkenschap

### **Onderzoekscommissie**

- Draagvlakonderzoeken ouders 2006, 2009
- Draagvlakonderzoek verstrekkers 2008
- Nalevingsonderzoeken 2006, 2007, 2008, 2009
- Onderzoek alcoholgerelateerde ongevallen op spoedeisende eerste hulp ziekenhuizen
- Procesevaluatie 2006-2009
- Onderzoek registratiecijfers politie